

Annika Holappa & Marjut Kakkuri

Aggressiivisesti käyttäytyvä lapsi päivähoidossa

Opinnäytetyö

Kevät 2016

SeAMK Sosiaali- ja terveysala

Sosionomi (AMK)

SEINÄJOEN AMMATTIKORKEAKOULU

Opinnäytetyön tiivistelmä

Koulutusyksikkö: Sosiaali- ja terveysalan yksikkö

Tutkinto-ohjelma: Sosiaalialan koulutusohjelma

Suuntautumisvaihtoehto: Sosionomi (AMK)

Tekijät: Annika Holappa & Marjut Kakkuri

Työn nimi: Aggressiivisesti käyttäytyvä lapsi päivähoitossa

Ohjaaja: Minna Zechner

Vuosi: 2016

Sivumäärä: 67

Liitteiden lukumäärä: 2

Tavoitteenamme oli tutkia, ovatko kasvattajat varhaiskasvatuksen piirissä kohdanneet aggressiivisesti käyttäytyviä lapsia sekä selvittää keinoja puuttua aggressiiviseen käyttäytymiseen päivähoitossa. Rajasimme aggressiivisuuden käsitteen käsittelemään fyysistä aggressiivisuutta ja kasvuympäristönä keskityimme päivähoitoon, kodin merkitystä kuitenkin unohtamatta.

Toteutimme opinnäytetyömme laadullisena tutkimuksena, jossa aineistonkeruumenetelmämme oli teemahaastattelu eteläpohjalaisen kaupungin kymmenelle varhaiskasvattajalle. Selvitimme aggressiivisen käyttäytymisen kohtaamisen ja puuttumisen lisäksi heidän näkemyksiään syistä lapsen aggressiivisen käyttäytymisen taustalla.

Jokainen haastateltava on kohdannut aggressiivisesti käyttäytyviä lapsia varhaiskasvatuksessa, osa jopa päivittäin. Aggressiivinen käyttäytyminen vaihtelee lievästä fyysisestä aggressiivisuudesta voimakkaaseen ja toistuvaan aggressiivisuuteen, joka kohdistuu muihin lapsiin, kasvattajiin, esineisiin sekä lapseen itseensä. Haastateltavat arvioivat aggressiivisen käyttäytymisen johtuvan biologisista, psyykkisistä ja sosiaalisista tekijöistä. Sekä teoriaosuudessamme että haastatelluissa kävi ilmi, kuinka lapsen aggressiivinen käyttäytyminen voi olla monen tekijän summa, eikä johdu aina yksittäistekijöistä. Kasvattajilla on joitakin keinoja puuttua lapsen aggressiiviseen käyttäytymiseen, mutta tästä huolimatta yli puolet haastateltavista koki, että he tarvitsisivat lisää konkreettisia keinoja ja pitivät ajatusta jatkokoulutuksesta aiheen tiimoilta hyödyllisenä.

Avainsanat: lapsi, aggressiivisuus, päivähoito, kasvattaja

SEINÄJOKI UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Thesis abstract

Faculty: School of Health Care and Social Work

Degree programme: Degree Programme in Social Services

Specialisation: Bachelor of Social Services

Authors: Annika Holappa & Marjut Kakkuri

Title of thesis: Aggressive Child Behaviour in Day Care

Supervisor: Minna Zechner

Year: 2016

Number of pages: 67

Number of appendices: 2

The purpose of our research was to investigate if educators in day care had faced aggressively behaving children and discover the methods how the educators in day care intervene in aggressive behaviour. We limited the concept of aggressive behaviour to physical aggression. In our research we focus on day care, but we also ponder the significance of home for a child's aggressive behaviour.

We executed our study as a qualitative research. We chose the thematic interview as our research method, which we carried out in a town in South Ostrobothnia to ten educators in day care. We also investigated the reasons which educators believed were behind aggressive behaviour. The aim of our research was also to find out the situations and effects of day care to a child's aggressive behaviour.

According to the results, all interviewees had faced aggressively behaving children in day care, and some of them faced it daily. The aggressive behaviour varies from mild to strong aggression, and sometimes it is even repetitive, according to the interviewees. The aggression was directed to other children, educators, objects or to children themselves. The educators believed that the reasons were biological, psychological and social. We found out from our theory and from the interviews how aggressive behaviour can be a result of various reasons. According to the results, educators have some methods to intervene in aggressive behaviour, but despite that, over half of the day care educators felt that they would need more concrete methods to intervene in aggressive behaviour. They also think that further education would be useful for them.

Keywords: child, aggression, day care, day care educator

SISÄLTÖ

Opinnäytetyön tiivistelmä.....	2
Thesis abstract.....	3
SISÄLTÖ.....	4
1 JOHDANTO.....	5
2 HAASTATTELUILLA KOHTI TULOKSIA.....	7
2.1 Laadullinen tutkimus, haastattelu ja sisällönanalyysi.....	7
2.2 Etiikka.....	11
3 AGGRESSIIVISEN KÄYTTÄYTYMISEN TAUSTAA.....	14
3.1 Aggressio, aggressiivisuus ja väkivaltaisuus käsitteinä.....	14
3.2 Syitä aggressiiviselle käyttäytymiselle.....	21
4 AGGRESSIIVINEN KÄYTTÄYTYMINEN OSANA LAPSEN KEHITYSTÄ.....	30
4.1 Lapsen kehitysvaiheet aggressiivisuuden näkökulmasta.....	30
4.2 Sukupuolittunut aggressiivisuus.....	37
5 AGGRESSIIVINEN KÄYTTÄYTYMINEN PÄIVÄHOIDOSSA.....	41
5.1 Päivähoito tukemassa lapsen kasvua ja kehitystä.....	41
5.2 Aggressiivisuutta lisäävät ja vähentävät tekijät päivähoitossa.....	42
6 KEINOT PUUTTUA AGGRESSIIVISEEN KÄYTTÄYTYMISEEN ..	47
6.1 Yksikössä sovitut keinot puuttua.....	47
6.2 Työntekijän keinot puuttua.....	50
7 YHTEENVETO JA JOHTOPÄÄTÖKSET.....	57
8 POHDINTA.....	59
LÄHTEET.....	62
LIITTEET.....	67

1 JOHDANTO

Opinnäytetyömme käsittelee aggressiivisesti käyttäytyvää lasta päivähoidossa työntekijän näkökulmasta. Aggressiivisuudella tarkoitamme tässä tutkimuksessa fyysistä aggressiivisuutta, kuten esimerkiksi lyömistä ja potkimista. Sivuumme myös muita aggressiivisuuden muotoja, sillä niitä ei voi aina erottaa toisistaan. Valitsimme tarkasteltavaksemme fyysisen aggressiivisuuden, sillä se on aggressiivisuuden muodoista yleensä helpoin havaita, sillä muut aggressiivisen käyttäytymisen muodot eivät välttämättä näy ulospäin. Keskitymme lapsen elämän ensimmäiseen kuuteen ikävuoteen. Päivähoidon käsitteellä tarkoitamme päiväkotia, perhepäivähoitoa sekä ryhmäperhepäivähoitoa. Käytämme päivähoidon käsitteen rinnalla myös varhaiskasvatuksen käsitettä. Pääasiassa puhumme päivähoidosta, sillä mielestämme käsite oli tutkimuksemme kannalta selkeämpi käyttää, konkreettisempi ja rajatumpi. Henkilökunnasta tutkimuksessa mukana on erilaista kasvatushenkilöstöä, kuten lastentarhanopettajia, lastenohjaajia, lähihoitajia, perhepäivähoitajia sekä vastaavalla koulutuksella työskenteleviä kasvattajia. Teorian ja haastattelujen kautta käsittelemme työntekijöiden kokemuksia aggressiivisesti käyttäytyvistä lapsista ja keinoista puuttua näihin tilanteisiin kasvattajina.

Opinnäytetyömme tarkoituksena on selvittää erilaisia keinoja puuttua aggressiiviseen käyttäytymiseen päivähoidossa ja tutkia henkilökunnan tapoja ehkäistä, vaurautua ja käsitellä tilanteita, joissa lapsi käyttäytyy aggressiivisesti ja sitä, onko ilmiö ylipäättään heille tuttu eli ovatko he kohdanneet aggressiivisesti käyttäytyviä lapsia työssään. Tutkimuksemme aihe on eettisesti arka ja tämän takia on erittäin tärkeää huomioida tutkimuseettiset kysymykset koko tutkimusprosessin ajan sekä kasvattajien että lasten suojelemiseksi. Haastattelumme teemme erään eteläpohjalaisen kaupungin alueella ja tutkimukseen osallistuvien suojelemiseksi emme mainitse paikkakuntaa tai haastateltavia. Tutkimuskysymyksemme ovat: Ovatko kasvattajat haastattelukaupungissamme joutuneet tilanteeseen, jossa lapsi käyttäytyy aggressiivisesti, ja jos ovat, niin millainen tilanne oli? Mistä lapsen aggressiivinen käyttäytyminen kasvattajien arvioimana johtuu? Millaisia keinoja kasvattajalla on puuttua aggressiivisesti käyttäytyvän lapsen käyttäytymiseen?

Tutkimuksemme voi hyödyttää kasvatushenkilöstöä työssään kohdata aggressiivisesti käyttäytyviä lapsia antaen keinoja puuttua tilanteisiin. Tutkimuksen teossa kasvattajille heräsi toive, että tutkimuksestamme voisi saada uusia konkreettisia keinoja toimia haastavissa tilanteissa. Tutkimuksemme tuo myös tietoa kaupungin varhaiskasvatuksen johtoportaalte siitä, onko työntekijöillä tarvetta jatkokoulutukselle ja mikä yleinen tilanne kaupungissa lasten aggressiivisen käyttäytymisen osalta on.

Aihe on tärkeä ja ajankohtainen, sillä aggressiivisesti käyttäytyvistä lapsista on puhuttu viime aikoina paljon mediassa. Yle (Kahila 4.9.2014) uutisoi lasten väkivaltaisen käyttäytymisen lisääntymisestä päiväkodeissa, mikä on ajanut päiväkodin kasvatushenkilöstön hankkimaan lisää koulutusta ilmiön kohtaamiseen. Helsingin Sanomat (Tikkanen 30.3.2013) uutisoi kuntien työntekijöiden kohtaavan yhä enemmän väkivaltaa työssään. Eräs lastenhoitaja kertoo uutisessa siitä, kuinka hänen pitkän työuransa aikana lasten häiriökäyttäytyminen on lisääntynyt huomattavasti. Ilta-Sanomat (Särkkä 18.3.2015) puolestaan uutisoi Kunta10-tutkimuksesta, josta käy ilmi, että lasten parissa työskentelevien kunnan työntekijöiden kokema aggressiivinen käyttäytyminen on lisääntynyt viimeisen kymmenen vuoden aikana eniten verrattuna muihin asiakasryhmiin. Uutisessa asiantuntijat arvelivat aggressiivisen käytöksen johtuvan lasten lisääntyvästä pahoinvoinnista, jonka syiksi arveltiin muun muassa puutteet johdonmukaisessa kasvatuksessa sekä päivähoito lapsen kasvatusympäristönä.

Opinnäytetyömme luku kaksi käsittelee toteuttamaamme empiiristä tutkimusta ja kertoo tutkimuksen etenemisestä sekä siihen liittyvistä eettisistä kysymyksistä. Luvut kolme, neljä, viisi sekä kuusi sisältävät teoriasta saadun tiedon ohella haastatteluista saatuja tuloksia sekä suoria lainauksia kasvattajilta. Emme ole koonneet tuloksia erilliseksi tulosluvuksi, sillä pidimme parempana ja selkeämpänä tapana rinnastaa haastatteluista saadut tulokset ja teemat teoriaan. Seitsemäs luku käsittelee haastatteluiden tuloksia ja johtopäätöksiä lyhyesti tutkimuskysymyksistämme käsin sekä lopuksi pohdimme toteuttamaamme tutkimusta.

2 HAASTATTELUILLA KOHTI TULOKSIA

2.1 Laadullinen tutkimus, haastattelu ja sisällönanalyysi

Laadullisessa eli kvalitatiivisessa tutkimuksessa pyritään kuvaamaan todellista elämää sen moninaisuudessaan. Tällaisessa tutkimuksessa pyrkimyksenä on kuvata tutkittavaa ilmiötä kokonaisvaltaisesti. Pyrkimyksenä on faktojen eli jo olemassa olevien totuuksien kertomisien sijasta löytää tosiasioita ja niiden monensuuntaisia suhteita. Tyypillisesti tähän tutkimustyyppiin kuuluu, että aineisto kerätään todellisissa tilanteissa ihmisten kautta. Tutkija siis mittaa ilmiötä enemmän omilla havainnoillaan kuin mittausvälineiden avulla. Laadullisen tutkimuksen metodeja voivat olla käyttämämme teemahaastattelun lisäksi esimerkiksi ryhmähaastattelut, osallistuva havainnointi sekä moninaiset tekstien ja dokumenttien diskursiiviset analyysit. Tutkittavat valikoituvat usein tarkan seulan läpi, eikä niinkään satunnaisotoksena. Laadullinen tutkimus on joustava tapa tutkia ilmiötä ja suunnitelmat muokataankin olosuhteet huomioiden. Tutkittavat ilmiöt ovatkin täten aina ainutlaatuisia ja aineistoa tarkastellaan tämän periaatteen mukaisesti. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 160–164.)

Kvalitatiivista tutkimusta käytetään yleensä elävän elämän kuvaamiseen ja sen tutkimiseksi täytyy yleensä lähteä tutkimaan ympäristöä, ikään kuin ”laboratorion” ulkopuolelle. Tällaista tapaa voidaan hyödyntää esimerkiksi sosiaalisten ilmiöiden tutkimiseen ja selittämiseen. Näitä tapoja voivat olla esimerkiksi yksilöiden tai ryhmien kokemusten analysointi, vuorovaikutuksen ja kommunikaation analysointi tarkkailemalla sekä havainnoimalla ja dokumenttien tekstien tai kuvien analysoinnilla. (Flick 2007, x.)

Aloitimme empiirisen osuutemme miettimällä sopivaa yhteistyöorganisaatiota. Anoinme tutkimuslupaa yhteistyökaupungiltamme lokakuussa 2015 ja saimme myönteisen päätöksen (LIITE 1) tutkimuksen tekemiselle marraskuussa 2015 alueen varhaiskasvatusjohtajalta. Tutkimuskysymysten ja teorian muotoutumisen jälkeen päädyimme käyttämään aineistonkeruumenetelmänä teemahaastattelua. Teemahaastattelujen kysymysten laatimisessa täytyy huomioida, että kysymykset ovat merkityksellisiä ja saadut vastaukset vastaavat tutkimuskysymyksiin (Tuomi &

Sarajärvi 2002, 77). Näin pyrimmekin tekemään, ja pidimme tutkimuskysymykset koko ajan mielessämme miettiessämme sopivia haastattelukysymyksiä. Otimme yhteyttä kaupungin erilaisiin varhaiskasvatyüksiköihin, kuten päiväkoteihin, ryhmäperhepäivähoitopaikkoihin sekä perhepäivähoitajiin. Saimme haastateltavaksi kymmenen varhaiskasvatuksen ammattilaista. Laadimme saatekirjeen ja lähetimme sen haastattelukysymyksien (LIITE 2) kanssa haastatteluun osallistuneisiin yksiköihin. Haastattelukysymyksien teemat käsittelivät aggressiivisuuden määrittelmää, aggressiivisuutta osana kasvua, kasvattajien omia kokemuksia sekä heidän keinojaan puuttua lasten aggressiiviseen käyttäytymiseen. Haastatteluiden alussa kerroimme taustaa siitä, miten aggressiivisuuden olemme rajanneet ja mikä takia. Haastateltavat saivat kuitenkin fyysisen aggressiivisuuden lisäksi kertoa halutessaan myös muista kohtaamistaan aggressiivisuuden muodoista.

Haastattelu mahdollistaa suoran vuorovaikutuksen tutkittavan kanssa (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 204–209). Haastateltavat voivat kokea tilanteen luonteen erilaisina, ja soveltaa jonkinlaista kehystä tilanteeseen, esimerkiksi yksilöhaastattelussa voidaan soveltaa kehystä, joka sopii terapiatilanteeseen (Alasuutari 2011, 151–152). Vastaavasti ryhmätilanteissa, varsinkin jos tilanteen kehyksenä on tuttu ryhmä, keskiössä on ryhmän jäsenien yhteiset ominaisuudet ja kokemukset ja tällöin subjektiiviset erot ja kokemukset saattavat suodattaa. Laadulliselle tutkimukselle tyypillisesti haastattelu on joustava tapa ja se onkin päämenetelmänä laadullisessa tutkimuksessa, sillä aineisto voidaan kerätä joustavasti vastaajat huomioiden (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 204–209). Teemahaastattelu on avoimen haastattelun sekä lomakkeilla tehtävän haastattelun välimuoto. Teema-alueet ovat selvillä, mutta kysymysten järjestys voi vaihdella haastattelun mukaan. Omassa toteutuksessamme haastattelukysymykset oli etukäteen mietitty ja seuralsimme niiden järjestystä haastatteluissa melko tiukasti. Tämä tarkoittaa sitä, että haastattelumme oli melko strukturoitu (Tiittula & Ruusuvuori 2005, 11).

Haastatteluista neljä toteutettiin parihaastatteluina yksiköissä, ja yksilöhaastatteluita oli yhteensä kaksi. Toinen yksilöhaastattelu tehtiin parihaastatteluiden tapaan haastateltavan työpaikalla, kun taas toinen, perhepäivähoitajan haastattelu, toteutettiin haastattelijan kotona. Haastattelutilanteet nauhoitettiin sanelukoneella. Haastattelu-aika sisältyi työntekijöiden työaikaan, eli se oli palkallista aikaa. Olim-

me molemmat läsnä jokaisessa haastattelutilanteessa ja toimimme yhdessä haastattelijoina. Toimme haastateltaville saatekirjeet ja haastattelukysymykset (LIITE 2) paperisina, mutta suurimmalla osalla oli ne jo tulostettuna ja he olivat tutustuneet aineistoon etukäteen, mikä helpotti haastattelutilannetta. Haastattelut toteutettiin rauhallisessa tilassa, eikä häiriötekijöitä ollut. Haastatteluihin osallistui kaksi yliopisto- ja yksi AMK -taustainen lastentarhanopettaja, kolme lastenhoitajaa, kaksi lapsiin ja nuoriin suuntautunutta lähihoitajaa, yksi lastenhoitajaopiskelija sekä perhepäivähoitaja. Haastateltavat olivat työskennelleet lasten parissa yhdestä vuodesta yli kolmeenkymmeneen vuoteen ja osa oli toiminut lasten parissa muillakin ammattinimikkeillä. Haastatteluja tehtiin yhteensä kuusi. Haastattelujen kesto vaihteli 15 minuutista 40 minuuttiin. Haastateltavien anonymiteetin takaamiseksi nimesimme haastateltavat käyttäen heistä nimityksiä Haastateltava 1–10.

Sisällönanalyysi on yksi kvalitatiivisen tutkimuksen moninaisista lajeista (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 162, 221–224). Sisällönanalyysissä saatu aineisto sekä sen analyysi, tulkitseminen ja johtopäätösten tekeminen ovat merkittäviä vaiheita. Tässä vaiheessa tutkimuskysymyksiin saadaan vastauksia, ja saattaa jopa käydä niin, että vasta tässä vaiheessa tutkittavien ongelmien asettaminen voi selventyä. Saadut haastattelut kirjoitetaan tavallisesti kirjalliseen muotoon sanasta sanaan eli aineisto litteroidaan, jotta sisällönanalyysi mahdollistuisi. Haastatteluaineiston läpikäynti sekä analysointi on tarkoituksenmukaista aloittaa heti keruu- tai kenttävaiheen jälkeen. Analyysitapaa valittaessa valitaan keino, joka eniten vastaa tutkimustehtävään tai määriteltyyn ongelmaan. Tavallisimpia menetelmiä analyysin suhteen ovat tyypittely, sisällönerittely, teemoittelu sekä diskurssi- ja keskusteluanalyysi (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 162, 221–224). Sisällönanalyysin tarkoituksena on järjestää kerätty aineisto tulosten ja johtopäätösten tekoa varten (Tuomi & Sarajärvi 2002, 105).

Haastattelun jälkeen litteroimme eli kirjoitimme auki haastattelut. Litteroitua aineistoa tuli haastatteluista yhteensä 26 tekstisivua. Litteroinnin jälkeen kävimme haastattelut läpi, eli perehdyimme sisältöön. Mietimme keskeisiä tuloksia sekä sitä, olisiko vastauksissa paljon yhtäläisyyksiä. Sen jälkeen mietimme sitä, kuinka saadut tulokset jakaisimme eri teemoihin ja mitä nämä teemat olisivat. Tulostimme haas-

tattelut, jotta pystyimme erottelemaan eri väreillä tuloksia eri teemoihin aluksi paperilla ja tämän jälkeen tietokoneella erillisille asiakirjoille.

Aineistoon tutustumisen ja sen järjestelyn jälkeen aineistoa on tarkoituksenmukaista luokitella ja löytää siitä erilaisia mahdollisia teemoja ja yleisiä ilmiöitä, jotka haastatteluissa toistuvat. Tutkimuksen teemojen ja ilmiöiden avulla analysoidaan aineistoa, jossa saatuja tuloksia vertaillaan. Nämä vaiheet ovat lisäksi päällekkäisiä, eivät jatkumo, sillä esimerkiksi analyysin jälkeen voidaan palata takaisin haastattelun teemojen ja ilmiöiden pohdintaan. (Ruusu vuori, Nikander & Hyvärinen 2010, 12.)

Jouni Tuomi ja Anneli Sarajärvi (2002, 110–114) kertovat teoksessaan tavasta jakaa laadullisen aineiston analyysi kolmeen osaan. Ensimmäinen osa on aineiston redusointi eli pelkistäminen. Siinä auki kirjoitettu aineisto käydään läpi ja siitä karsitaan kaikki epäolennainen pois eli aineisto pelkistetään. Toisena vaiheena on aineiston klusterointi eli ryhmittely. Ryhmittelyssä aineistosta etsitään eroavaisuuksia ja samankaltaisuuksia ja samaa tarkoittavia käsitteitä ryhmitellään ja yhdistetään eli luodaan ylä- ja alaluokkia. Kolmas vaihe on nimeltään aineiston abstrahointi eli käsitteellistäminen. Tässä vaiheessa luodaan teoreettiset käsitteet ja jatketaan jo aloitettua klusterointia pidemmälle. Näin ollen toinen ja kolmas vaihe ovat osin päällekkäisiä ja niiden aikana luodaan ala- ja yläluokat.

Kävimme haastattelut läpi useaan kertaan ja keräsimme sieltä samankaltaisia asioita omille asiakirjoilleen. Rajasimme pois epäolennaista tietoa. Esimerkiksi haastateltavien työhistorian ja -kokemuksen mainitsimme vain lyhyesti lyhimmästä työurasta pisimpään, emmekä eritelleet jokaisen työkokemuksia erikseen. Kiinnitimme huomiota siihen, mitkä aiheet toistuivat haastatteluissa eli yhdistimme pelkistettyjä ilmauksia ja muodostimme niiden mukaan alaluokat (Tuomi & Sarajärvi 2002, 111). Kerättyämme samankaltaisia asioita samaan paikkaan aloimme miettiä kutakin asiakirjaa yhdistävää pienempää teemaa eli alaluokkia. Tämän jälkeen jaoimme pienet teemat isompiin teemoihin, eli pääteemoihin. Pääteemoja eli yläluokkia oli kaksi, ja ne olivat aggressiivisuus ja keinot puuttua aggressiiviseen käyttäytymiseen. Aggressiivisuuden alateemoina olivat määritelmä, syyt ja tilanteet. Määritelmä jakautui vielä aggressiiviseen käyttäytymiseen osana normaalia kehitystä sekä aggressiiviseen käyttäytymiseen haasteena. Syiden alateemoja

olivat sukupuolittunut aggressiivisuus, kulttuuri, media, yksilölliset syyt ja kasvuympäristö. Tilanteiden alakäsitteinä olivat muihin lapsiin, kasvattajiin ja itseen kohdistuva aggressiivisuus sekä määrä ja toistuvuus, jolla pyrimme vastaamaan myös siihen, onko aggressiivisesti käyttäytyvä lapsi aina sama lapsi.

Toisen pääteemamme eli keinot puuttua aggressiiviseen käyttäytymiseen, jakautui seuraaviin alateemoihin: mihin puututaan, koulutus ja konkreettiset keinot. Alateema, mihin puututaan, jakautui kehitysvaiheeseen kuuluvaan käytökseen, joka ei vaadi kasvattajalta toimenpiteitä sekä käyttäytymiseen, joka vaatii kasvattajalta puuttumista. Alateema koulutus puolestaan jakautui koulutuksesta saatuun tietoon aggressiivisesti käyttäytyvän lapsen kohtaamisesta sekä jatkokoulutukseen. Konkreettiset keinot alateemana puolestaan jakautui yksikön sekä yksilön keinoihin kohdata aggressiivisesti käyttäytyvä lapsi. Teemamme siis syntyivät aineistomme pohjalta. Pääteemamme vastasivat hyvin tutkimuskysymyksiimme ja alateemat tarkensivat niitä. Tuomme tuloksemme sekä teoriamme esiin rinnakkain. Esittelemme ensin kunkin analyysivaiheessa tuottamamme teeman yleisellä tasolla kirjallisuuden perusteella. Tämän jälkeen tuomme teemamme esiin aineistomme kautta peilaten niitä taas kirjallisuuteen.

2.2 Etiikka

Etiikka käsitteenä tarkoittaa sitä, että osaa arvioida ja pohtia sitä, mikä on oikein ja mikä taas väärin kussakin tilanteessa arvojen avulla (Kuula 2006, 21). Etiikka vaikuttaa siis tilanteissa, joissa mietitään eri tilanteita peilaten, mikä on sallittua ja mikä ei, ja minkä takia näin on. Etiikka kulkee mukana tutkimuksen teon läpi kattaen muun muassa tutkimustietojen luottamuksellisuuden eli tutkimuksessa ilmitulleita tietoja ei anneta ulkopuolisille sekä sen, että tietoja käytetään ainoastaan sovitun tarkoitukseen (Tuomi & Sarajärvi 2002, 128–129). Aiheenamme aggressiivisesti käyttäytyvä lapsi päivähoidossa on eettisesti arka esimerkiksi sen takia, että aggressiivinen käyttäytyminen ei saisi leimata lasta, joten haastatteluisa jouduimme kiinnittämään erityistä huomiota esimerkiksi kysymyksien asetteluun ja haastattelun kulkuun. Aihe on tunteita herättävä ja toi osalle kasvattajista kipeitä muistoja mieleen, minkä takia osa haastatteluista sisälsi myös hyvin henkilökoh-

taisia aiheita. Aloittaessamme opinnäytetyötämme yksi eettinen valinta kohdistui käytettävien käsitteiden valitsemiseen. Valitsimme tutkimuksessamme käytettäväksi aggressiivisuuden käsitteen väkivallan sijasta, sillä koimme väkivallan antavan ilmiöstä negatiivisemmän kuvan, ja halusimme käsitellä myös aggressiivista käyttäytymistä osana kasvua, jolloin ilmiö koskettaa jokaista lasta. Väkivallan käsitettä sen sijaan ei mielestämme voi pitää osana lapsen normaalia kehitystä.

Yksi osa etiikkaa on anonymisointi. Anonymisointi tarkoittaa sitä, että tunnisteet poistetaan tai muutetaan (Kuula 2006, 200). Aineiston aihepiiri on eettisesti arka ja siksi anonymiteetti koskee haastateltavien lisäksi koko tutkimuksen kohteena olevaa kaupunkia. Tämän takia myös tutkimusluvasta (LIITE1) on poistettu tunnistettavuus. Anonymiteetin lisäksi eettisinä asioina haastatteluissa mietittiin esimerkiksi sitä, kohtelevatko kasvattajat eri tavalla tyttöjä ja poikia, jos kyseessä on esimerkiksi aggressiivinen leikki. Vaikka kerroimme haastateltavien anonymiteetista, kaksi haastateltavista toi myös esille sen, että heitä hirvittää kertoa pienten piirien takia aiheesta. Toinen näistä kasvattajista toi esille yksilönsuojan, eikä halunnut kertoa yksityiskohtaisesti aiheesta.

Mutta kyllä, en viitti teille ihan kaikkea sanoa kuitenkaa. Mä aattelin, että joku yksilönsuoja kuitenkin sinne (Haastateltava 1).

Saimme opinnäytetyöhömmme tutkittavan kaupungin varhaiskasvatusjohtajalta tutkimusluvan (LIITE 1). Tavallisesti tutkimukseen osallistuvat henkilöt ovat täysin vapaaehtoisia ja ymmärtävät tutkimuksessa käsiteltävät asiat ja haluavat osallistua (Kuula 2006, 138). Kuitenkin silloin, kun organisaatio on antanut luvan tutkimukselle, on hyvä pohtia, ovatko yksiköt tutkimuksessa siis täysin vapaaehtoisesti. Sama pätee tilanteeseen, jossa esimies on luvannut haastatteluihin työntekijöitä heiltä etukäteen lupaa kysymättä. Tutkimuksen teossa ei ole eettisesti hyväksyttävää jättää olennaisia tutkimukseen liittyviä asioita kertomatta tutkimukseen osallistuville osapuolille (Kuula 2006, 137). Tämä tarkoittaa sitä, että tutkimuksessa käsiteltävät asiat kerrotaan suoraan. Omassa tutkimuksessamme toimimme näin ollen eettisesti, sillä kerroimme etukäteen yhteistyökumppaneille aiheen, tutkimuskysymykset ja muut oleelliset tiedot opinnäytetyöstämme.

Suunnittelimme haastattelukysymyksemme etukäteen ja pyrimme niitä suunniteltaessa siihen, että niihin saadut vastaukset vastaisivat mahdollisimman hyvin tutkimuskysymyksiimme. Pätevyyttä eli validiteettia pohditaankin siinä, mitataanko ja tutkitaanko tarkoituksenmukaista asiaa ja tulevatko mahdolliset saadut vastaukset vastaamaan mahdollisiin tutkimuskysymyksiin (Mäkinen 2006, 87). Haastattelua käytettäessä aineistonkeruumenetelmänä täytyy kiinnittää huomiota eettisiin kysymyksiin, kuten siihen, millä periaatteella haastateltavat kerätään ja suositaanko tietyn ammattiryhmän edustajia tai muita ryhmiä (Mäkinen 2006, 92–93). Myös tietotekniset kysymykset ja niiden kehittyminen mainitaan eettisesti pohdittavina aiheina. Kysymyksiä laadittaessa taas tulee kiinnittää huomiota siihen, etteivät tutkimuksen kysymykset johdattele haastateltavaa vastaamaan tietyllä tavalla. Lähetimme haastattelukysymyksemme ennen haastatteluita opinnäytetyön ohjaajallemme, joka tarkisti, että kysymykset vastaavat tutkimuskysymyksiimme eivätkä ole johdattelevia.

Tutkimuksen luotettavuutta ja toistettavuutta on hyvä pohtia, kun on kyse laadullisesta tutkimuksesta. Luotettavuuteen voi vaikuttaa esimerkiksi tutkijan ennakkoletukset, tutkimuksen tarkoitus ja tutkimukseen osallistuvien henkilöiden väliset suhteet. Myös tutkimuksen kesto, käytetyt tutkimusmenetelmät ja tutkimuksen raportointi eli muun muassa se, miten aineisto on analysoitu, ovat vaikuttamassa luotettavuuteen. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 131–138.)

3 AGGRESSIIVISEN KÄYTTÄYTYMISEN TAUSTAA

3.1 Aggressio, aggressiivisuus ja väkivaltaisuus käsitteinä

Opinnäytetyössämme tarkastelemme päivähoitoikäisiä lapsia, eli noin puolivuotiaasta aina kuudenteen ikävuoteen saakka. Näin ollen esikouluikäiset lapset tulevat huomioiduiksi vain heidän ollessaan myös päivähoidossa. Tutkimuksemme kohdentuu lapsiin päivähoidossa, mutta teoriaosuudessamme viittamme lapsen kasvuympäristöllä myös kotioloihin ja haastatteluissa kotiolot nousevat esiin vain sen verran, kuin haastateltavat niihin viittaavat. Tuomme tässä luvussa esille aineistomme pohjalta luomiemme teemojen osalta aggressiivisuuden alateemoista määritelmän ja tilanteet. Lapsen kehitysvaiheita aggressiivisen käyttäytymisen näkökulmasta käsittelemme seuraavassa pääluvussa.

Aggression tunne ja aggressiivinen käyttäytyminen ovat eri asioita (Nurmi 2013, 22). Aggressio tunteena ei tarkoita väkivaltaa tai muutakaan tekoa. Tunteena se voidaan nähdä voimakkaana energiana ja lisäksi se voi olla myös myönteinen voimavara. Tällöin se on itseensä uskomista, itsepuolustusta ja -arvostusta, oman mielipiteensä esiintuomista ja rohkeutta olla sekä elää. Aggression tunne on reaktio suuttumisen, raivon ja vihan ohella (Cacciatore 2009, 14). Se on synnynnäistä ja se tarkoittaa ihmisen reagoimista sellaiseen tilanteeseen, jossa jotain on tehtävä, jotta tilanne muuttuisi siedettävämmäksi. Aggressio on reaktiotapa ympäristön ärsykkeisiin, vaikka tunne ei aina johdakaan toimintaan. Tunteena se on hyvin alkukantainen ja saa ihmisessä aikaan halun puolustaa itseään, hyökätä, paeta tai pitää puoliaan.

Aggressio on siis meissä jokaisessa ja se onkin ihmiselle välttämätöntä. Aggressio ei aina välttämättä näy ulospäin, sillä lapset ovat erilaisia ja ilmaisevat tunteitaan eri tavoin (Cacciatore 2009, 15; Cacciatore 2008, 9–10). Tähän vaikuttaa esimerkiksi lapsen temperamentti sekä tilanne ja ympäristö. Vaikka lapsi on ujo, eikä näytä aggression tunnetta ulospäin voimakkaalla tavalla, kokee lapsi tunteen silti yhtä voimakkaana, kuin tunteensa voimakkaasti ulospäin näyttävä lapsi.

Marjatta Kalliala (2012, 192) kertoo lapsen emotionaalisesta voinnista, joka näkyy hyvinvointina siten, ettei lapsi välttele negatiivisia kokemuksia, vaan pystyy käsittelemään ja myöntämään ne. Kallialan mukaan pahoinvointi vastaavasti tulee ilmi vuorovaikutuksessa ja käyttäytymisessä, esimerkiksi jos hän torjuu kontaktinottoyritykset. Aggression tunne auttaa lasta hillitsemään omaa tekemistään (Cacciatore 2008, 33). Lapsi alkaa välttää ylireagoimista ja pettymysten sietokyky kasvaa. Jos tämä aggressioenergia ei pääse purkautumaan, se voi kääntyä sisäänpäin, jolloin se on haitaksi lapsen kehitykselle.

Aggressio voidaan nähdä myös kehityksellisesti suotuisana (Kaltiala-Heino 2013a, 55). Aggressiota on ollut aina, ja se on auttanut ihmistä selviytymään aikojen alusta tänne saakka (Cacciatore 2007, 50). Aiemmin luonnonvalinta on suosinut aggressiivista käyttäytymistä sillä sen katsotaan edistäneen ihmisen henkiinjäämistä. Aggressiivista käyttäytymistä pidetäänkin melko pysyvänä ominaisuutena, mutta lapsuudessa sen on havaittu selittävän vain noin 20 prosenttia aikuisuuden aggressiivisesta käyttäytymisestä, eli lapsuuden aggressiivinen käyttäytyminen ei vielä välttämättä määrittele loppuelämää (Keltikangas-Järvinen 2010, 66). Aggressiivisuus ja aggressio nähdään usein ainoastaan kielteisinä käsitteinä (Kaltiala-Heino 2013a, 55). Aggressiivisuus on tällöin toimintaa, jolloin sen tarkoituksena on ihmisten tai esineiden vahingoittaminen tahallaan ja sen ilmenemismuotoja voivat olla fyysisen aggressiivisen käyttäytymisen lisäksi myös verbaalinen ja nonverbaalinen väkivalta. Aggressio ja aggressiivisuus liittyvät käsitteinä oleellisesti yhteen, mutta tutkimuksessamme keskitymme aggressiiviseen käyttäytymiseen aggression tunteen käsittelyn sijaan. Vaikka emme keskity tutkimuksessamme aggressioon tunteena, esitellään lapsen kehitysvaiheet ja aggressiivisuus aggression portaina. Lisäksi käytämme työssämme käsitteitä aggressiivisuus ja aggressiivinen käyttäytyminen tarkoittaen niillä samaa asiaa, eli ne ovat synonyymeja.

Lea Pulkkinen (2002, 63) palaa kirjoituksessaan aikaisempiin teoksiinsa (1987, 1996c), joissa hän kertoo siitä, että usein hyväksyttävää aggressiivista käyttäytymistä on itsensä sekä muiden puolustaminen. Mikäli aggressiivisuus rajoittuu ainoastaan puolustamiseen, ennustaa se parempaa sopeutumista aikuisiässä yhteiskuntaan kuin monimuotoinen aggressiivisuus. Ainoastaan aggressiivisuus sekä puolustavana että hyökkäävänä ovat suoraan ennustettavissa useissa tapauksissa

rikollisuuteen aikuisiässä, mutta toisaalta myös itsensä puolustaminen voi mennä yli ja toista voi vahingoittaa tällöin vakavasti.

Aggressiivisuudella viitataan toimintaan tai uhkailuun toiminnalla, jonka on tarkoitus vahingoittaa toista henkilöä fyysisesti tai psyykkisesti (Wolfe 2007, 6). Aggressiivisuuden käsite voidaan kuitenkin jakaa monin eri tavoin. Tavallisesti se jaetaan avoimeen ja peitettyyn aggressiivisuuteen, reaktiiviseen ja proaktiiviseen aggressiivisuuteen, fyysiseen, psyykkiseen ja sosiaaliseen aggressiivisuuteen, seksuaaliseen aggressiivisuuteen ja kiusaamiseen. Aggressiivisuus voi olla tarkoituspäistä eli hostiilia, jolloin vahingoittaminen on toiminnan tavoitteena tai instrumentaalista, jolloin se vahingoittaa tai loukkaa, vaikka se ei ollut tarkoituksena (Keltikangas-Järvinen 2010, 21).

Reaktiivinen aggressiivisuus tarkoittaa sitä, kun lapset ovat voimakkaan suuttumustilan alaisena ja toimivat impulsiivisesti. Käyttäytyminen on äkkipikaista sekä kontrolloimatonta. Tällainen aggressiivisuus voi aiheuttaa muissa lapsissa torjunnan tunteita, jolloin lapsi on epäsuosiossa ja joutuu ryhmän ulkopuolelle. Näin ollen hänestä tulee oman aggressiivisuutensa uhri, sillä hän joutuu oman käytöksensä vuoksi epäsuosioon ryhmässä. Aggressiivisuus proaktiivisena näkyy lapselle enemmänkin manipulatiivisena ja suunnitelmallisena, eikä siihen liity suuttumustilaa. Lapsi pyrkii aggressiivisuutensa avulla omiin tavoitteisiinsa henkistä sekä fyysistä väkivaltaa käyttäen. Aiheesta tehdyt tutkimukset ovat hieman ristiriitaisia, mutta yleisesti silti voidaan katsoa, että proaktiivisesti aggressiivisilla lapsilla on joitakin hyviä sosiaalisia taitoja, kuten kyky ymmärtää ryhmän käyttäytymistä ja suunnitella toimintaansa sitä hyväksikäyttäen. Puutteita voi kuitenkin ilmetä muilla osa-alueilla, kuten empatiataidoissa. Tällaiset lapset voivat kerätä toimintansa avulla ympärilleen ihailijajoukon. (Repo 2013, 133–137.)

Aggressiiviset tuntemukset voivat olla osalla lapsista voimakkaampia, mikä saattaa ilmetä myös kehityskriiseinä (Cacciatore 2008, 9). Toki pienet aggression purkaukset kuuluvat elämään, sillä ne myös tukevat lapsen itsenäisyyden kehittymistä sekä terveen muutoksen tapahtumista. Aggressiivisuus voidaan jakaa myös seurausten mukaan progressiiviseen sekä regressiiviseen, eli destruktiiviseen (Brummer 2005c, 198). Aggressioenergiaa käytetään progressiivisessa tapauksessa hyvään, ja regressiivisessä muodossa pahaan sekä tuhoavaan tarkoitukseen. Ag-

gressiivisuus voi kohdistua suoraan tai epäsuorasti kohteeseen sekä lisäksi se voi olla kielellistä, ei-kielellistä tai fyysistä (Pulkkinen 2002, 62–63). Avoimen aggressiivisuuden lisäksi on olemassa myös passiivista aggressiivisuutta, jota on esimerkiksi viivyttely ja tekemättä jättäminen (Röning 2013, 151). Aggressiivinen käyttäytyminen ilmenee suoran aggressiivisen käytöksen (väkivalta, huutaminen) lisäksi myös esimerkiksi jyräämisenä, nolaamisena, nalkutuksena, mitätöintinä, sarkasmina, uhkailuna, nimittelynä, piittaamattomuutena, tunteiden kieltämisenä, lupaus-ten rikkomisena, pilailuna, määräilynä, vähättelynä sekä painostamisena (Röning 2013, 157–158).

Aggressiivisuuden määritelmässä ei oteta huomioon kuitenkaan siihen liittyviä muita tunteita ja siksi se voi olla myös pelkkä teko, jolla tavoitellaan esimerkiksi omaa etua (Pulkkinen 2002, 62–63). Raisa Cacciatore (2008, 12–13) jaottelee lasten luonteen eri tyyppjä heidän aggressiivisuutensa sekä temperamenttierojen perusteella. Hän jakaa aggression temperamenttipiirteittäin nelikenttään, jonka janoilla lapset sijoittuvat eri kohtiin, eli kukaan tuskin täysin vastaa tiettyä prototyyppiä. Ensimmäinen tyyppi on nimeltään helposti hiiltyvät persoonat. He ovat äkkipikaisia ja lyhytjänteisiä, jolloin vihan tunne nousee nopeasti hallitsemattomana ja suunnittelemattomasti. Tunteidenhallinta luo tällaisille lapsille suuria haasteita, ja he usein katuvaan tekoaan jälkeenpäin. He ovat myös alltiita joutumaan mukaan tappeluihin. Toista tyyppiä kutsutaan levottomiksi lepattajiksi. Heillä on keskittymiskyvyssään ongelmia ja tekeminen vaihtuu jatkuvasti, kaikki jää kesken. Tällainen lapsi toimii harvoin väkivaltaisesti, ja riitaan joutuessaan hän usein alkaa itkeä tai karjua. Rauhalliset viilipytyt ovat Cacciatoren jaottelun kolmas tyyppi. He ovat pitkäjänteisiä, eivätkä käytä väkivaltaa. Tällaiset lapset harvoin ajautuvat riitatilanteisiin ja toimivat yleensä riidan sopija-osapuolena. Neljäs tyyppi on laskelmoivasti aggressiiviset lapset. Heidän käyttämänsä väkivalta on usein etukäteen suunniteltua ja he osaavat hallita suuttumuksen. He käyttävät esimerkiksi manipulaatiota ja uhkailua sekä kiristystä. Heille väkivalta on tapa ajaa omaa etuaan ja selvittää tilanteesta. Tällaista tyyppiä kutsutaan aggressiiviseksi proaktiivisesti ja he ovat vaarassa joutua ryhmässään kiusaajan rooliin.

Haasteita syntyy siinä vaiheessa, kun lapsi huomaa, että aggressiivisuus on tehokas toimintamalli, jolla pääsee päämäärään (Keltikangas-Järvinen 2010, 65). On-

nistumisen kokemuksen jälkeen lapsi pyrkii käyttämään tätä toimintamallia uudelleen, kun taas yleensä vanhemmat pyrkivät kitkemään lapsestaan pois tämän yhteiskunnassa yleisesti huonona pidetyn toimintamallin, jonka lapsi on kuitenkin itse havainnut tehokkaaksi. Kysyimme haastateltaviltamme aggressiivisen käyttäytymisen määritelmästä heidän näkökulmastaan. Aggressiivisuus määriteltiin vihana ja sen näyttämisenä sekä uhkaavana käytöksenä tai itsensä vahingoittamisena. Se nähtiin myös normaalista käyttäytymisestä poikkeavana, toistuvana toimintana. Aggressiivisuus voi ilmetä haastateltavien mukaan kohtauksina, joissa lapsi potkii, puree ja lyö. Aggressiivinen käyttäytyminen yhdistetään usein isompiin lapsiin, koska heillä oletetaan olevan jo pieni tietoisuus siitä, mikä on sallittua ja mikä ei.

Aika negatiivinen kaiku sillä on. Aggressiivinen käytös on kyllä lisääntynyt päiväkodissa. Semmosta, että haluaa vahingoittaa toisia lapsia tai rikkoa tavaroita. Olla tottelematta tai ei tottele sääntöjä. Vihamielistä käytöstä sellasta, toiset pelkää. (Haastateltava 8.)

Siis kaikki fyysinen satuttaminen toista kohtaan, just potkiminen, lyöminen, pureminen, töniminen, hiuksista vetäminen, raapiminen (Haastateltava 6).

Aggressiivisuuden käsite määriteltiin haastatteluissa negatiiviseksi toiminnaksi toisia tai itseä kohtaan. Eräs haastateltavista näki aggressiivisuuden myös tunteena, joka ei automaattisesti tarkoita väkivaltaa. Esimerkkeinä aggressiivisesta käyttäytymisestä lueteltiin myös nimittely, huutaminen sekä leikistä pois jättäminen.

Toisten vahingoittaminen tai toiselle harmin aiheuttaminen joko fyysisesti tai psyykkisesti. Myös suusanallisesti tai sosiaalisesti. Ja sitte aggressiivista käytöstä mun mielestä käsiks käymisen lisäksi on kaikenlainen vihamielinen ja hyökkäävä käytös toista kohtaan kuten karjuminenki ja uhkailu ja kiusanteko ja toisen panettelu ja vaikka sitte se manipulointi. Ja sitte semmonen. Samoin ympäristön hajottaminen, vihanpurkaukset, jotka ilmenee jotenki tuhoavana käyttäytymisenä ja sitte kyllä aattelin sitäki että kyllä se kuuluu niinku osana niinku ihmisen kehitykseenki, että. Ja käyttäytymiseen, että mutta tietysti nää uhmaiät sun muut ja sitte toisaalta on se semmonen suojamekanismin sitte. (Haastateltava 10.)

Vaikka aggressiivisuus nähtiin pääasiassa negatiivisena ilmiönä, määriteltiin se lisäksi osana normaalia lapsen kehitystä. Sen kuvailtiin olevan sellaista leikkiä, mikä molemmista osapuolista tuntuu hyvältä, eikä toista osapuolta satuteta. Haas-

tateltavat kuvailivat sitä, kuinka lapsen tulee antaa purkaa kiukku toisia vahingoittamatta, eivätkä tunteenpurkaukset, jotka eivät vahingoita itseä, muita tai ympäristöä, ole haitallisia. Kaikki haastateltavat näkivät painimisen osana normaaleja, jokapäiväisiä leikkejä ja äänekkäitäkin rosvo-poliisileikkejä pidettiin eräässä haastattelussa hyväksyttävänä kuten myös nassikkapainia ja nyrkkeilysäkkien käyttöä. Myös sotaleikit nähtiin osassa paikoista mahdollisina, mikäli tietty ryhmä on soveltuva niihin, eikä kiihdy kyseisistä leikeistä liikaa. Hyväntahtoinen, molemminpuolinen leikki, jonka kautta lapsi voi esimerkiksi oppia pitämään puoliaan, nähtiin osana lapsen kasvua. Osana normaalia käytöstä nähtiin rajojen kokeilu, eli testataan, paljonko toinen sietää. Lapsen nähtiin myös oppivan itsestään aggressiivisia tunteita näyttämällä. Verbaalinen sanailu ja lällättely nähtiin osana kielenkehitystä. Kilpailullisuus koettiin myös tavalliseksi keinoksi näyttää aggressiivisuutta.

Haastateltavien kokemukset peilasivat heidän konkreettisiin kohtaamisiin aggressiivisesti käyttäytyvien lasten kanssa sekä aggressiivisen käyttäytymisen määrään nykyään. Kaikilla haastateltavilla oli kokemuksia aggressiivisesti käyttäytyvistä lapsista ja melkein jokaisen haastateltavan ryhmässä oli tälläkin hetkellä aggressiivisesti käyttäytyviä lapsia. Kolme haastateltavaa koki, että aggressiivinen käyttäytyminen on lisääntynyt viimeisen kymmenen vuoden aikana merkittävästi. Tapaukset olivat sinällään harvinaisia, että niitä oli yleensä ryhmässä vain muutama ja toisaalta taas saattoi olla vuosia, kun ryhmässä ei ollut yhtäkään tällaista lasta. Ryhmässä saattoi olla myös aluksi vain yksi aggressiivisesti käyttäytyvä lapsi, joka teki muustakin ryhmästä aggressiivisesti käyttäytyvän. Eräässä ryhmässä oli poikkeuksellisen paljon aggressiivisesti käyttäytyviä lapsia, ja heitä olikin jopa puolet koko ryhmästä. Viisi haastateltavista havaitsi aggressiivista käyttäytymistä muutamana kerran viikossa. Kaksi haastateltavista kertoi sen olevan jokapäiväistä muodoltaan lievistä rajumpaankin fyysiseen aggressiivisuuteen. Eräässä haastattelussa kävi ilmi, että aggressiivisesti käyttäytyvät lapset voivat työllistää hoitajia kokopäiväisesti.

Yksi analyysimme alateema aggressiivisuuden pääteeman alla oli tilanteet, joka jakautui määrään ja siihen, kehen aggressiivisuus kohdistuu. Aggressiivinen käyttäytyminen on ilmennyt haastatteluyksiköissämme esimerkiksi lyömisenä, puremisena, potkimisena, raapimisena, toisen mollaamisena, nipistelynä, tavaran heitte-

lynä, kivien heittelynä, kepillä huitomisena, suusanallisesti jopa huoritteluna, manipulointina, kiusaamisena, leikistä poisjättämisenä, huutamisenä ja suuttumisena ja kiukkuamisena eli esimerkiksi nimetään kuka on tyhmä ja kuka ei ja ketä ei haluta leikkiin. Pienemmillä lapsilla aggressiivinen käytös kerrottiin ilmenevän yleensä puremisena ja raapimisena, kun taas 3-5-vuotiaiden ryhmässä eniten oli lyömistä ja potkimista. Eräessä haastattelupaikassa kerrottiin, että heillä on enemmän verbaalista aggressiivisuutta, kuten esimerkiksi kiroilua ja haukkumista. Ääriesimerkinä yksi kasvattajista kertoi seuraavanlaisen kokemuksen:

Mulla oli edellisessä työpaikassa semmonen kaksivuotias poika joka oli, no se ei vielä puhunu, et se ei vielä osannu sanoa niinku miksi se lyö. Se puri toisia lapsia ja kerran me löydettiin se niin, että se oli kaatanu yhen yksivuotiaan lapsen lattialle, ja istu sen päällä ja tunki sormia sen silmiin. Et sillä oli semmosta ihan kamalaa käytöstä. (Haastateltava 6.)

Haastateltavista kuusi mainitsi aggressiivisuuden kanssa läheiseksi käsitteeksi ja tunteeksi vihan. Lapselle myös vihan tunne on tärkeä, sillä sen avulla hahmotetaan niin omaa tahtoa, mahdollisuuksia toimia kuin myös omaa reviiriä (Röning 2013, 149). Vihan avulla lapsi voi oppia pitämään puoliaan ja huolehtimaan omista oikeuksistaan sekä siitä, ettei niitä poljeta. Tunteena viha on hyvin vahva myös fyysisesti, sillä se ilmenee esimerkiksi sykkeen nousuna ja muina fyysisinä reaktiivina. Tästä johtuu, että vihan tunteen vallassa myös lapsen harkintakyky voi järkkäytyä. Viha voi ilmetä myös manipulointina, josta esimerkkinä vastuun siirtäminen muille ja syyllistäminen. Pienen lapsen kyky käsitellä, sietää ja sanoittaa vaikeita tunteita, kuten vihaa sekä käsitellä ristiriitoja ei ole vielä täysin kehittynyt (Röning 2013, 150). Tämän takia sisäiset impulssit näkyvät hyvin herkästi lapsen toiminnassa. Käytös muuttuu hallitummaksi, kun kyky tunteiden sietämiseen ja sanoittamiseen kehittyy. On tärkeää, että lapsi saa näyttää kaikki tunteensa ilman rangaistusta (Schulman & Nurmi 2013, 136). Se ei kuitenkaan tarkoita sitä, ettei lapsella ole rajoja. Lapsella tulee siis olla mahdollisuus sekä pyytää että saada anteeksi oma käyttäytymisensä.

Aggressiivisen käyttäytymisen käsitteen ohella voidaan toisinaan puhua väkivallan käsitteestä ja haastateltavista kolme puhui väkivallasta aggressiivisen käyttäytymisen rinnalla ja osin sen kanssa päällekkäin, sekä aggressiivisuuden käsitteen ko-

konaan korvaten. Väkivalta on monipuolinen käsite, ja sen määrittelyyn on useita tapoja. Maailman terveysjärjestö WHO määrittelee sen seuraavasti:

Väkivalta on fyysisen voiman tai vallan tahallista käyttöä tai sillä uhkaamista, joka kohdistuu ihmiseen itseensä, toiseen ihmiseen tai ihmisryhmään tai yhteisöön ja joka johtaa tai joka voi hyvin todennäköisesti johtaa kuolemaan, fyysisen tai psyykkisen vamman syntymiseen, kehityksen häiriytymiseen tai perustarpeiden tyydyttämättä jäämiseen (Krug, Dahlberg, Mercy, Zwi & Lozano 2005, 21).

Väkivallan käsite jaetaan usein fyysiseen, psyykkiseen ja seksuaaliseen väkivaltaan (Paavilainen & Pösö 2003, 14). Sirpa Taskinen (1993, 17–21) tuo kuitenkin väkivallan muotoihin näiden lisäksi myös kemiallisen, sosioekonomisen ja rakenteellisen väkivallan sekä aktiivisina että passiivisina. Joskus väkivallan käsitteeseen liitetään myös uskonnollinen tai hengellinen väkivalta (Villa 2013, 13). Toisielämässä käsitteet eivät kuitenkaan ole näin selkeästi erillään, vaan ne usein sekoittuvat. Esimerkiksi fyysiseen väkivaltaan liittyy aina psyykinen puoli, sillä väkivallan kokeminen ja tekeminen herättävät aina tunteita niin uhrissa kuin tekijässä itsessäänkin ja väkivalta on aina psyykkisesti vahingollista (Purjo 2010, 11). Lapsilla henkinen väkivalta ilmenee usein solvaamisena, uhkailuna, loukkauksina, pelotteluna, ahdisteluna sekä kiristämisenä (Cacciatore 2008, 20). Suoraa fyysistä väkivaltaa on potkiminen, lyöminen, töniminen, läpsiminen ja esimerkiksi nipistely. Seksuaalinen väkivalta kohdistuu usein juuri lapsiin, esimerkiksi seksuaalisena tekona tai ehdotteluna.

3.2 Syitä aggressiiviselle käyttäytymiselle

Tutkijat ovat löytäneet erilaisia selityksiä aggressiiviselle käyttäytymiselle, eivätkä heidän näkemyksensä ole aina niin yhteneväisiä. Aggressiivinen käytös on monista eri tekijöistä muodostuva ilmiö, ja sen syyt ovat yksilöllisiä. Esimerkiksi biologiset lähtökohdat, persoonallisuushäiriöt ja olosuhteet voivat altistaa aggressiiviselle tai väkivaltaiselle käyttäytymiselle tai lapsi voi oppia väkivaltaisen käyttäytymisen mallin jo lapsuutensa kasvuympäristöstä. Haastatteluissa kysyimme kasvattajilta syistä, joita he epäilivät olevan aggressiivisen käyttäytymisen taustalla. Tärkeinä ja merkittävimpinä syinä kasvattajat näkivät esimerkiksi sosiaalisen puolen, kuten

kulttuurin ja median sekä perhetaustan. Analyysiosassa jaoimme haastattelujen alateeman syyt viiteen osaan, jotka olivat sukupuolittunut aggressiivisuus, kulttuuri, media, kasvuympäristö sekä yksilölliset syyt. Näistä alateemoista sukupuolittunutta aggressiivisuutta käsittelemme omassa alaluvussaan.

Biologiset tekijät. Osittain syy aggressiiviselle käyttäytymiselle voidaan löytää jo sikiöajasta, sillä sikiöaikainen altistuminen äidin käyttämille päihteille on todettu joissakin tutkimuksissa altistavan yksilöä lapsuuden aikaisille aggressiivisille piirteille (Kaltiala-Heino 2013b, 94–96). Tämän lisäksi aggressiiviseen käytökseen voidaan liittää muitakin lapsen ulkopuolelta tulleita biologisia syitä, sillä aggressiivinen käyttäytyminen myöhemmin elämässä voi olla yhteydessä päähän kohdistuneeseen iskuun nuorella iällä (Lauerma 2014, 74–75). Aggressiivisuus voidaan nähdä myös oireena, sillä aivovamma, veritulppa, kasvain ja sairaudet empatian sekä moraalien alueella aivoissa voivat johtaa aggressiiviseen käyttäytymiseen (Cacciatore 2007, 48–51). Myös tavallisemmat sairaudet ja oireet, kuten epilepsia ja matala verensokeri voivat joskus aiheuttaa fyysistä aggressiivisuutta. Sairauksien lisäksi lääkkeet sekä väsymys voivat saada aikaan aggressiivista käytöstä (Cacciatore 2007, 48–51).

Geeneillä ja yksilön biologialla on osansa asiaan, sillä ne voivat vaikuttaa hormoni-toimintaan tehden ihmisen alttiimmaksi väkivaltaiselle käyttäytymiselle. Tätä selitetään esimerkiksi sillä, että kun vanhempi toruu lastaan kasvatustilanteessa, lapsen olo on epämukava tilanteesta syntyneen stressin takia. Tämä on osasy, miksi lapsi alkaa vältellä tilannetta, josta seuraa toruminen ja epämukava olo. Toisilla lapsilla stressitaso on kuitenkin alhainen, ja torumistilanne ei saa aikaan samaa epämukavaa oloa, jolloin toimintaa ei fysiologisista syistä tarvitse välttää. Myös psykopatiaa on pyritty selittämään osin tästä biologisesta näkökulmasta. (Sinkkonen 2010, 57–58.)

Psyykkiset tekijät. Aggressiiviselle käyttäytymiselle voi altistaa ihmisen biologian lisäksi psyykkisesti ilmenevät sairaudet, sillä erilaiset persoonallisuushäiriöt, psykoosit ja hoitamattomat mielensairaudet voivat lisätä aggressiivisen käyttäytymisen todennäköisyyttä (Cacciatore 2007, 48–51). Joillekin aggressiivisesti käyttäytyville lapsille voidaan määrittää erilaisia psyykkisiä diagnooseja, kuten tarkkaavaisuus- ja ylivilkkaushäiriö ADHD, uhmakkuutta aiheuttava ODD, Touret-

ten oireyhtymä, mania, Aspergerin syndrooma, pakko-oireinen häiriö OCD sekä erilaiset oppimisvaikeudet, kuten ei-kielellinen oppimisvaikeus NLD (Greene 2006, 17, 22). Pakko-oireisessa käyttäytymisessä aggressiivinen käytös voi johtua siitä, että lapsi hermostuu, kun hän ei saa esimerkiksi leikeissä käydä läpi pakonomaisia rituaalejaan, jolloin myös lapsen omien tarkkojen sääntöjen rikkominen voi saada pakko-oireista kärsivän lapsen käyttäytymisen aggressiiviseksi (Brummer 2005b, 190–194). Joskus voimakaskin aggressiivinen käyttäytyminen voi olla sairauden oire ja näin on esimerkiksi lapsilla, jotka sairastavat narsismia (Keltikangas-Järvinen 2010, 81; Sinkkonen 1995, 16–17). Se on sairaus, jolle ei kuitenkaan ole yksiselitteistä määritelmää (Myllärniemi 2006, 17–18). Käsitteellä voidaankin tavallisesti viitata kolmeen erilaiseen ilmiöön, jotka ovat liiallinen itsekeskeisyys, ihmisen sisäsyntyinen taipumus siihen, että hän keskittyy liikaa itseensä muiden kustannuksella sekä narsistinen persoonallisuushäiriö, joka on yksi psyykkisten häiriöiden muoto. Cacciatore (2007, 35) puolestaan kertoo, että ärtyisyys lapsella voidaan nähdä masennuksen ensioireena. Myös erittäin harvinaisten sairauksien oireena voi olla aggressiivinen käyttäytyminen. Toistuvien raivokohtausten oireyhtymä on yksi harvinainen esimerkki tällaisesta tilanteesta, kuten on myös tytöillä testosteronin liikatuotoksen sairaus nimeltään androgenitaalinen syndrooma (Cacciatore 2007, 48–51; Sinkkonen 2010, 55).

Kasvuympäristöön liittyvät tekijät. Vaikka biologia voi osaltaan selittää aggressiivista käyttäytymistä, muokkaa ympäristö yksilöä aina yhdessä geenien kanssa, eikä aggressiivista käyttäytymistä voida yleensä selittää ainoastaan geeneistä johdettavaksi. Eräs väkivaltaa selittävä syy nähdään näiden yhteisvaikutuksessa. Kun lapsen kiintymyssuhteet eivät ole kunnossa, hän ei kehity lapsuudessaan samalla tavalla kuin normaalin kiintymyssuhteen omaavat lapset, ja hänen tietyt aivoalueensa eivät kehity normaalisti, kun häntä on laiminlyöty ja kaltoinkohdeltu. Tällöin lapsi on äärimmäisen herkkä ympäristön ärsykeille ja hän voi reagoida niihin rajulla väkivallalla, kun taustalla on lapsuudessa koettu vakava trauma. (Sinkkonen 2010, 57–58.)

Haastateltavatkin mainitsivat aggressiivisen käyttäytymisen johtuvan toisinaan yksilöllisistä syistä. Syyksi nähtiin diagnoosit, eli käytös saattoi olla sairauteen tai sopeutumishäiriöihin liittyvää. Lapsen muut ongelmat, kuten itsensä ilmaisu nähtiin

yhtenä syynä. Eräs kasvattaja kertoo, että lapsi voi käyttää aggressiivista käyttäytymistä keinona saada haluamansa. Hän myös muistuttaa, että lapsen temperamentti, perimä ja luonne vaikuttavat siihen, miten helposti lapsi suuttuu. Matala ärsytyskynnys, turhautuneisuus ja ylivilkkaus nähtiin myös syinä aggressiiviselle käyttäytymiselle. Mustasukkaisuus ja huomionhakuisuus mainittiin myös haastatte- luissa ja joillakin lapsilla aggressiivista käyttäytymistä ilmeni vasta lapsen joutues- sa tilanteeseen, jossa kasvattajan lisäksi läsnä oli muita lapsia.

Jari Sinkkosen mielestä aggressiivisen käytöksen ja väkivallan määrä lapsilla ja nuorilla on kasvanut ja oireilu muuttunut vaikeammaksi. Häiriöiden esiintymisestä ei ole kuitenkaan olemassa luotettavia tilastoja, koska diagnoosinimikkeet ovat vaihtuneet. Sinkkonen mainitsee ympäristön suurena vaikuttajana lapsen mielen- terveyden häiriön puhkeamiseen, mikä voi lisätä aggressiivista käytöstä. Ympäris- tön muutoksilla voi vaikuttaa aggressiivisen käytöksen ilmenemiseen, sillä esimer- kiksi pienempään päiväkotiryhmään siirtyminen voi rauhoittaa lapsen. (Sinkkonen 2008, 133–134.)

Myös vallitseva kulttuuri voi vaikuttaa aggressiiviseen käyttäytymiseen. Lapsiryh- mässä, jossa aggressiiviset normit ovat arkipäivää, ottaa lapsi ne helposti käyt- töönsä päästäkseen ryhmän jäseneksi (Keltikangas-Järvinen 2010, 70). Kuitenkin perheenkin rooli on tärkeä, sillä kulttuurilla, jossa perhe elää, on merkitystä siihen, kuinka lapsen aggressiiviseen käytökseen suhtaudutaan (Sinkkonen 1995, 79). Joissakin perheissä lapsen aggressiivisuus ohitetaan nopeasti, ja joissakin per- heissä tällaisesta käytöksestä voi esimerkiksi seurata syy-seuraussuhde, eli aina kun lapsi käyttäytyy aggressiivisesti, siitä seuraa rangaistus. Toisaalta taas van- hemmat voivat jättää lapsen käytöksen täysin huomiotta, ja on todettu, että lapsen kehittyminen kääntyy aggressiiviseen suuntaan silloin, kun hän kehittyvä välipit- ämättömässä, tunnekylmässä ja kehitystarpeiden huomioimisen osalta köyhässä ympäristössä (Brummer 2005c, 205). Myös kiintymyssuhteiden vajavaisuus, kas- vuympäristöön liittyvät ongelmat, kuten huono-osainen ympäristö kehittyä, hoiva- suhteen katkeaminen sekä kaltoinkohtelu altistavat väkivaltaiselle käyttäytymiselle (Kaltiala-Heino 2013a, 64–65). Tunnekylmyys sekä kyvyttömyys empatiaan ovat myös asioita, jotka altistavat aggressiiviseen käyttäytymiseen. On myös tutkittu,

että teininä vanhemmiksi tulleiden lapset käyttäytyvät todennäköisemmin aggressiivisesti kuin myöhemmällä iällä vanhemmiksi tulleiden (Wolfe 2007, 29).

Ääriesimerkkinä väkivaltaisen käyttäytymisen oppimiseen voidaan nähdä ympäröivä kulttuuri, kuten esimerkiksi Margaritan saarella. Siellä naiset ovat usein hyvin aggressiivisia ja tappelevat keskenään miesten ollessa passiivisempi osapuoli. Siellä on enemmänkin normi naiselle käyttäytyä erittäin aggressiivisesti riitatilanteissa, jotka usein johtuvat auktoriteettiasemasta, vallankäytöstä ja toisaalta taas mustasukkaisuudesta. Samanlaisena voidaan kärjistäen nähdä nykyään miesten aggressiivinen käyttäytyminen, sillä usein sekin liitetään valta-asemasta taisteluun tai mustasukkaisuuteen. Näin lapsi voi kasvaa kulttuurissa siihen, että väkivalta on normaali käyttäytymismalli hänen sukupuolelleen. Sukupuoliroolit ovat kulttuurisidonnaisia, ja siitä johtuen lapset voivat kasvaa tiettyihin rooliodotuksiin. Tällaisessa tapauksessa kasvattaja omilla reaktioillaan joko kannustaa tai kieltää stereotyyppisesti lapsen sukupuolelle ominaiset leikit. Näin ollen tyttöjä ja poikia voidaan ohjata jopa huomaamatta erilaisiin leikkeihin. (Sinkkonen 2010, 52–54.)

Pinnalla haastateltavat näkivät myös kulttuurisen puolen yleiseen maamme turvapaikanhakijatilanteeseen viitaten. Yhtenä syynä eräs kasvattaja näki lapsen kieli-aidon puutteen ja sen seurauksena aggressiivisen käyttäytymisen turhautumisesta johtuen. Syynä mainittiin myös kulttuurierot, ja väkivallan koettiin olevan sallitumpaa ulkomailla, jolloin eri kulttuureista tulleet lapset saattoivat kasvattajien mukaan kasvaa ympäristössä, jossa väkivaltaan ei puututtu yhtä usein, kuin mihin haastateltavat olivat tottuneet. He myös toivat esille, että ulkomaalaistaustaiset eivät sääntöjä välttämättä täysin ymmärrä, ja että heillä saattaa muutoinkin olla väljemmät säännöt. Yksi kasvattaja kuitenkin muistutti, ettei saa yleistää ulkomaalaistaustaisia henkilöitä.

Muistan noin 4-vuotiaan ulkomailta Suomeen muuttaneen tytön, joka ei osannut suomea. Oli hoitajia kohtaan tosi aggressiivinen, raapi, varmaan turhautunu kun sitä ei ymmärretty. Kulttuureis on eroa, tuntuu että väkivalta on sallitumpaa ulkomailla, läpsiminen ja lyöminen. (Haastateltava 6.)

Median vaikutuksesta suurimpina vaikuttajina nykypäivänä nähtiin haastatteluissa tv-ohjelmat sekä ikärajalaiset videopelit, jotka jokainen kymmenestä haastatelta-

vasta mainitsi. Myös väkivaltaiset leikit, kuten ninjaleikit, nähtiin kumpuavan televisiosta ja peleistä. Tällaiset leikit olivat haastateltavien mukaan tällä hetkellä erittäin suosittuja.

Teeveestä ja videopeleistä on kyllä nämä kaikki väkivallat opittu. Ninjaleikit, joskus ne on aika rajuja. Ei ne niinku, ei ne osaa hahmottaa sitä että osuuko se ja joskus se osuu. (Haastateltava 2.)

Myös Cacciatore (2008, 21) kiinnittää huomiota median tuottamiin sisältöihin, sillä mediaväkivalta on yksi ilmiö, joka pahimmassa tapauksessa aiheuttaa lapselle traumaattisia oireita, kuten ahdistusta, traumaoireina unihäiriöitä, masennusta tai esimerkiksi ärtyisyyttä. Ilmiöön saattaa liittyä lapsella myös tarve nähdä lisää tätä median näyttämää väkivaltaa. Väkivaltainen ja aggressiivinen käyttäytyminen voi jopa muuttua ikään kuin tavalliseksi, kun sitä kohtaa median kautta usein. Ongelmana Cacciatore näkee myös sen, että lapsi ei omaa käsitystä todellisesta ja keksitystä. Väkivaltaviihteellä on todettu olevan suora yhteys empatiakyvyn heikentymiseen, vähäisiin sosiaalisiin kontakteihin sekä väkivaltaiseen käytökseen, sillä esimerkiksi väkivaltapelien jälkeen kynnyksensä siirtää väkivalta pelistä todellisuuteen on matalampi (Sinkkonen 2008, 168–169). Aggressiiviset fantasiat puolestaan lisäävät lapsen fyysistä aggressiivisuutta sen purkamisen tai vähentämisen sijaan (Keltikangas-Järvinen 2010, 257). Toisaalta lapsi voi myös pelätä näkemäänsä mediasisältöä, ja aggressiivinen käyttäytyminen voikin johtua siitä, että lapsi on pelkonsa takia erittäin hyökkäävästi käyttäytyvä (Brummer 2005b, 190–194).

Ympäristö voi luoda lapselle stressiä. Lapsen stressi määritellään syntyväksi tilanteessa, jossa voimavarat eivät riitä vaatimuksiin nähden tai vaihtoehtoisesti stressaavasta tilanteesta ei ole ulospääsyä saati tyydyttävää ratkaisua. Pieni stressi voi saada aikaan lapsessa valppautta ja muita hyviä piirteitä. Stressin muuttuessa pitkäkestoiseksi lapsesta voi tulla ärtyisä, pelokas ja aggressiivisesti käyttäytyvä. Lapsen kokemaa stressiä aliarvioidaan suuresti verrattuna nuorten ja aikuisten kokemaan stressiin. Lasten ajatellaan toipuvan stressistä nopeasti, mutta asia onkin toisin päin. Lapsen keskushermoston kehitys on vielä kesken, ja siksi se on haavoittuvaisempi stressille sekä traumaolle, ja viime vuosina onkin saatu näyttöä näiden yhteyksistä mielenterveyden häiriöihin myöhemmällä iällä. Lapsen elämäkokemus sekä selviytymiskeinot ovat vielä niukat, jolloin lapsi ei pysty käsittele-

mään vaikeita asioita ja stressiä yhtä hyvin kuin aikuinen. Lapselle stressiä voivat aiheuttaa vakavimmissa tapauksissa toistuvat pahoinpitelyt, hylkäämiskokemukset, pitkäkestoinen kaltoinkohtelu ja seksuaalinen hyväksikäyttö. Myös arkisemmat asiat, kuten päiväkotit, voi aiheuttaa stressiä lapselle. (Sinkkonen 2008, 118–128.)

Ympäristö ja sen tapahtumat voivat myös luoda lapselle trauman, johon lapsi voi reagoida sekä fyysisellä että psyykkisellä traumaattisella stressillä, joka voi ilmetä monin eri tavoin, esimerkiksi käytöshäiriöinä (Nurmi & Schulman 2013b, 163–165). Trauma aiheutuu traumatisoivasta tapahtumasta tai tilanteesta. Tällaiseksi voidaan kokea mikä tahansa tilanne, joka koetaan uhkaavaksi. Kokemuksena edellä mainittu tilanne vaikeuttaa normaalin elämän sujumista epätavallisen voimakkailla ja häiritsevillä reaktioilla, ja seurauksena kriisistä voi olla posttraumaattinen stressireaktio, jonka seurauksena esiintyy aggressiivista käyttäytymistä (Wolfe 2007, 96). Traumatisoitua voi yksittäisestä tapahtumasta, kuten onnettomuudesta tai elämässä voi olla toistuva traumatisoiva tekijä, kuten perheväkivalta (Nurmi & Schulman 2013b, 163–165). Traumatisoivat tilanteet voivat johtaa jopa siihen, että lapsi tarvitsee hoidokseen traumaan psykoterapiaa (Schulman 2013, 172–173).

Aggressiivinen käytös nähtiin johtuvaksi osassa haastatteluissa siitä, että joillakin lapsista on niin paha mieli, että se purkautuu aggressiivisena käyttäytymisenä. Lapsen elämän suuret mullistukset ja pettymykset, kuten vanhempien ero, kuolemantapaukset, muutto tai sisaruksen syntyminen voivat olla asioita, joihin lapsi reagoi käytöksellään. Eräässä yksikössä tuotiin esille myös vanhemman vastuu ja kanta siihen, että väkivalta ja esimerkiksi kostaminen ovat kotona sallittuja tiukan paikan tullen, eli käyttäytyminen siirtyy mallioppimisena lapselle. Eräs kasvattaja kertoi esimerkkinä sen, jos lasta rangaistaan kotona esimerkiksi piiskaamalla, kokee lapsi, että myös hän saa itse käyttää väkivaltaa, kun vanhemmatkin kerran saavat. Yksi kasvattaja etsi syytä nuorten perheiden kokemattomuudesta ja totesikin, että nuorilla vanhemmilla on usein pallo hukassa, eikä apua uskalleta pyytää. Etenkin nuorten lisääntynyt sosiaalisen median käyttö nähtiin ongelmallisena:

Yks syy mikä mulle tuli mieleen on se varmaa nykypäivänä se et vanhemmilla ei oo oikee niinku aikaa sille lapselle, että se voi olla sitä huomionhakusuutta, että paljon justii ollaan sosiaalisessa medias ja kännykät kädes ja lapsi tekee mitä tekee. Se huomionhakusuus vois olla yks ainaki. (Haastateltava 6.)

Vanhemmilla ja lapsilla katsottiin olevan yhä enemmän omaa harrastustoimintaa, joka vähensi yhteistä aikaa entisestään hoitopäivien jälkeen. Tilanteeseen saattaa vaikuttaa myös lapsen ryhmä, eli tilanne voi parantua ryhmää vaihtamalla. Myös melu varsinkin erityisaistiherkille autisteille nähtiin syynä käytökselle. Keinona voi olla jakotilat. Väsymys ja lapsen kohdalla työväsymys lomien puutteesta voi saada lapsen käyttäytymään aggressiivisesti. Selviytymiskeinona lapsi voi joutua käyttämään fyysistä aggressiivisuutta tietyssä ryhmässä. Myös rajojen puute vaikuttaa. Eräs kasvattaja myös lisäsi, että kaikki vaikuttaa kaikkeen ja lapsilla voi olla hyviä ja huonoja päiviä. Hänen mielestään käytös ei kuulu tiettyyn ikään tai sukupuoleen vaan tietyille lapsille. Lapsi voi joutua myös kiusatuksi tai vaihtoehtoisesti saada suosiota aggressiivisen käyttäytymisen avulla. Energinen porukka ilman tekemistä voi olla yhtenä syynä aggressiiviselle käyttäytymiselle. Haasteellista ryhmädynamiikkaa koettiin aiheuttavan sen, kun ryhmässä oli lapsia, jotka kiusasivat sekä lapsia, jotka eivät tätä sietäneet, vaan vastasivat siihen aggressiivisella käyttäytymisellä.

Myös lapsen omaksumilla taidoilla voi olla merkitystä aggressiivisen käyttäytymisen kannalta. Lea Pulkkinen (2002, 60) kirjoittaa teoksessaan lapsen sosiaalisesta kehitymisestä ja siitä, että monilla aggressiivisesti käyttäytyvillä lapsilla ei ole tietoa siitä, miten riitatilanteissa ongelmakohdat tulisi ratkaista muutoin kuin aggressiivisella käyttäytymisellä. Myös Riittakerttu Kaltiala-Heino (2013b, 94–96) kertoo lapsen impulssikontrollin ongelmien sosiaalisissa tilanteissa olevan yhteydessä aggressiiviseen käyttäytymiseen. Hän esittää myös yhteyden lapsen aggressiivisen käyttäytymisen ja heikon kielellisen osaamisen välillä.

Lapsille vanhemman väkivaltaisuus voi aiheuttaa fyysisten kolhujen lisäksi paljon psykologista vahinkoa (Lindroos 2010, 187–188). Tämä voi aiheuttaa eristyneisyyttä ja syrjäänvetäytyvyyttä lapsessa, eikä hän välttämättä halua puhua kotiasioistaan kenellekään, sillä lapsilla on tapana suojella vanhempiaan ja olla heille lojaaleja, vaikka mitä tapahtuisi. Tämä voi aiheuttaa lapsille erilaisia tunne-elämän haasteita ja pahimmillaan lapsesta tulee seuraava linkki sukupolvien ajan jatku-neeseen väkivallan ketjuun. Cacciatore (2008, 30–31) Kiukkukirjassaan kertoo, että jopa 40 prosenttia henkilöistä, jotka ovat kokeneet lapsena fyysistä väkivaltaa, ovat siirtäneet sen seuraavalle sukupolvelle. Teija Hautanen (2010, 42) kuitenkin

tu esille väitöskirjassaan, että väkivallalle altistumiseen reagointi vaihtelee lapsikohtaisesti, ja tähän vaikuttavat esimerkiksi sosiaaliset suhteet, väkivallan vakavuus, lapsen sukupuoli ja ikäkausi.

4 AGGRESSIIVINEN KÄYTTÄYTYMINEN OSANA LAPSEN KEHITYSTÄ

4.1 Lapsen kehitysvaiheet aggressiivisuuden näkökulmasta

Vastasyntynyt vauva on täysin riippuvainen hoivasta. Mikäli hoiva on riittävää, kehittää vauva itsesäätelyn tunnetiloihinsa ja vastaavasti puutteellinen hoiva ei tue itsesäätelyn kehittymistä. Heti syntymästään saakka lapsi on kiinteässä vuorovaikutuksessa ympäristönsä kanssa. Vauva tarvitsee turvallisen ydinminän saavuttamiseen virikkeitä ja reaktioita, jotka vastaavat lapsen tunnetilaan. Ydinminä syntyy yhdessäolon hetkistä ja se on ei-kielellinen, tiedostamaton ja kehollinen eli se on käsitys ja tieto tunneperäisesti omasta itsestä. Lisäksi ydinminä kontrolloi kokemuksia itsestä ja muista tunnepitoisesti. Ydinminuudesta tulee vaurioitunut, ellei molemminpuolinen vastavuoroisuus toteudu, sillä tällaisessa tilanteessa vauvan itsesäätely ei kehity normaalisti. (Airas 2005, 14, 16.)

Vauvan saama vuorovaikutuksellinen hoiva vanhemmiltaan on merkityksellistä kiintymyssuhteen muodostumisen kannalta (Nurmi & Schulman 2013a, 29). Se vaikuttaa erityisesti lapsen tunteiden ilmaisun ja tunteiden säätelyn kehittymisessä. Lapsen ollessa erityisen pieni, aiheuttaa trauma hänelle erityisen herkästi turvattomuutta vanhempia kohtaan (Nurmi & Schulman 2013b, 163–165). Lisäksi kehittyvät aivot, motorinen kehitys ja aistit tarvitsevat tarpeeksi lapseen virittäytyvää vuorovaikutusta (Nurmi & Schulman 2013a, 29). Ongelmia aggressiivisen käyttäytymisen suhteen saattaa syntyä silloin, kun lapsen ohjauksen ja tukemisen tarve on poikkeuksellisen merkittävä, mutta tarpeeseen ei pystytä vastaamaan (Kaltiala-Heino 2013a, 51). Ongelmia voi aiheuttaa myös se, kun ympäristön tuki ja vaatimukset eivät kohtaa lapsen edellytyksien kanssa. Tällaisia tilanteita ovat puutteellinen hoiva lapsen tarpeisiin nähden sekä liialliset vaatimukset lapsen edellytyksiin nähden. Lapsi tarvitsee hyvään kasvuun riittävän hyvää vuorovaikutusta, säännönmukaisuutta ja rutiineja, vanhemmat sekä turvallisuutta (Sinkkonen 2008, 269–274). Rajat, tapakasvatus, ikätoverit ja sukupuolisensitiivisyys, suku ja juuret, leikki sekä rakkauden merkitys ovat asioita, jotka myös kuuluvat lapsen hyvään kasvuun.

Vauvan kiintymystapaan vaikuttaa, millaisia mielikuvia hän on omaksunut itsestä sekä muista. John Bowlby (1998) on luonut teorian kiintymyssuhteista, joiden avulla selitetään lapsen psyykkistä kehitystä. Myös Christel Airas (2005, 20) kertoo Bowlbyn ajatusten kautta kiintymyskuvauksista, jotka antavat ennustetta lapsen tavoista, joilla hän tulevaisuudessa on muiden kanssa. Teoria jakaa kiintymisen kolmeen eri muotoon, joita ovat turvallinen, välttelevä ja ristiriitainen kiintymisen ryhmä. Ensimmäinen on turvallisen kiintymisen malli ja tällä tavalla kiintyneet lapset eivät torju lohdutusta ja näyttävät tunteensa avoimella kommunikoinnilla. Lapsi, joka on kiintynyt välttelevästi tukahduttaa tunteensa, eikä hae turvaa hädässä. Ristiriitaisessa mallissa lapsi ei rauhoitu hakemastaan turvasta eli hänen käytöksensä on ristiriitaista (Airas 2005, 20). Kasvaessaan vauvat kehittyvät monella eri tavalla, mutta heidän eloonjäämisensä riippuu silti täysin hoitajasta ja hänen kyvystään vastata vauvan tarpeisiin (Kaltiala-Heino 2013a, 48). Vauvoilla on temperamenttieroja ja he ovat yksilöllisiä, mutta vauvoja ei voida kutsua aggressiivisiksi, sillä se tunne ei aja heitä selviytymään vaan selviytyminen on aluksi täysin hoitajasta kiinni.

Tärkein lapsen tehtävä ensimmäisten ikävuosiensa aikana kehityksellisesti on saavuttaa kiintymyssuhde tunnetason kannalta merkittäviin ihmisiin hänen elämässään (Keltikangas-Järvinen 2012, 26–31). Turvallisen kiintymyssuhteen syntymiseen liittyy vahvasti sekä sosiaalinen, kognitiivinen että emotionaalinen kehitys lapsen ensimmäisten ikävuosien aikana. Näiden varhaisten suhteiden kautta lapselle syntyy käsitys itsestään eli minuus. Minuus tarkoittaa siis käsitystä itsestämme, mikä rakentuu vuorovaikutuksessa muiden kanssa (Saarniaho 2006). Myös tunteiden säätelytaito ja itsensä kontrolloiminen kehittyvät minuuden kanssa samoihin aikoihin (Keltikangas-Järvinen 2012, 26–31). Erilaiset puutteet näissä varhaisissa hoivatilanteissa aiheuttavat lapselle myöhemmässä iässä negatiivisia ajatuksia hänestä itsestään ja ihmisten välisistä suhteista. Jokainen lapsi omaa syntyessään valmiuden oppia kiintymään turvaa antavaan kasvattajaansa, mutta laatu kiintymyssuhteessa on riippuvainen siitä, kuinka lasta kohdellaan, eli minkälainen sosiaalinen ympäristö hänelle tarjotaan. Emotionaalisen kehityksen kautta tuleva tunteiden säätely lapselle voidaan katsoa olevan turvallisen aikuisen varassa. Turvallisen hoitajan vastuulla on auttaa lasta tunteiden säätelyssä sekä luoda hänelle turvallisuuden tunne.

Raisa Cacciatore (2007; 2008) esittää aggressiivisen käyttäytymisen normaaliin kehitykseen kuuluvat vaiheet aggression portaina, joissa on lasten aggression kehityksen osalta seitsemän askelta aina 0-vuotiaasta kouluiän aloittamiseen saakka. Opinnäytetyömme on suunnattu alle 6-vuotiaisiin, joten keskitymme kuuteen ensimmäiseen askeleeseen. Lapsen kehitykseen kuuluu olennaisena osana aggressiokasvu (Cacciatore 2008, 46–47). Sen kautta lapsi oppii itsenäistymistä pienillä askelilla, mistä johtuen tasot ovat myös itsenäistymisen portaita ja tähtäävät kodista irtautumiseen. Jokaiseen portaaseen sisältyy haaste, joka lapsen täytyy itse ratkaista. Portaat on teoriassa sidottu tiettyyn ikään, mutta todellisuudessa jokainen lapsi kohtaa haasteensa yksilöllisesti ja siinä iässä, kun on siihen valmis. Toisinaan lapsi laskeutuu portailla myös alaspäin ja portailta voi myös pudota. Joskus kasvu voi jopa kokonaan pysähtyä, mistä seuraa se, ettei ihminen itsenäisty ja opi puolustamaan itseään. Esittelemme Cacciatoren luomat aggression portaat, jotka hän on nimennyt seuraavasti: Ole minun, Tutkimusmatkailija, Tahdon tahtoa, Vastaa minulle, Super star ja Ole kaverini. Mielestämme Cacciatoren jaottelu sopii hyvin kuvaamaan tutkimuksessamme lapsen aggressiivisuuden kehitystä, ja käymme seuraavissa kappaleissa vaiheet läpi yksityiskohtaisemmin.

Lapsen ensimmäinen porras kestää ensimmäisen ikävuoden ajan (Cacciatore 2007 92–97; Cacciatore 2008, 46–50). Vaihetta nimitetään Ole minun -vaiheeksi. Tässä vaiheessa lapsi opettelee läheisyyttä ja varmistaa, että saa tarvitsemansa turvan ja hoidon. Lapsi hakee ja tarvitsee kontaktia toisiin ihmisiin ja on vielä täysin riippuvainen hoitajastaan ja hänen tyyneistä ja levollisista olemuksestaan. Kasvattajan tärkein tehtävä on turvallisuuden lisäksi tarjota syliä. Lea Pulkkinen (2002, 63 – 64) kirjoittaa aggressiivisuuden kehityksestä Sternbergin ja Champoksen (1990) teorian pohjalta ja kertoo, että neljän kuukauden ikäisenä lapsen suuttumuksen ilmaukset voidaan erottaa muista tunteen ilmauksista ja useimmiten ne johtuvat ristiriitaisen tilanteen aiheuttajasta. Tässä iässä lapsi hymyilee ensimmäisiä kertoja valikoivasti ja näyttää mielipahaa kasvattajan lähtiessä näkökentästä (Airas 2005, 17). Puolen vuoden iässä lapsi on omaksunut perustunteet omasta kulttuuristaan, kuten kiinnostuksen, vihan, surun, hädän, inhon, yllätyksen ja ilon (Airas 2005, 15). Lapsen ollessa 12–18 kuukauden ikäinen alkaa myös aggressiivista käyttäytymistä ilmetä (Wolfe 2007, 38). Lisäksi aikuisen tunnetila vaikuttaa lapsen tunnetiloihin jo varhaisesta iästä saakka suuresti (Airas 2005, 15).

Aggression portaat kulkevat lapsen normaalin kehityksen vaiheiden rinnalla. Kuu-teentoista kuukauteen saakka lapsen elämää kutsutaan oraalivaiheen ajaksi, jol-loin nauttiminen ja viettien tyydytys toteutuvat suun kautta. Tästä vaiheesta aina kolmanteen ikävuoteen saakka seuraa anaalivaihe, jolloin lapsi tulee tietoiseksi kehosta ja esimerkiksi äidin erillisyydestä. Lapsi alkaa ilmaista omaa tahtoaan. Tässä vaiheessa fyysisten eleiden mukaan tulee myös verbaalinen puoli kommu-nikoinnissa. Tämän lisäksi persoonallisuudessa kehittyvät tässä vaiheessa esi-merkiksi itsenäisyys, autonomia sekä häpeäntunne. (Airas 2005, 21–25.)

Toinen vaihe on Tutkimusmatkailija, joka kestää toiseen ikävuoteen saakka. Täl-löin lapsi tutkii kaikkea ympärillään ja turvallisen hoivan varmistaminen jatkuu. Lapsi tarvitsee jatkuvaa valvontaa ja tässä vaiheessa lapsi puolustaa omaansa, esimerkiksi leluaan, jopa nyrkkien avulla. Lapsen itsetunto rakentuu turvaa anta-van ympäristön avulla. Lapsi ei vielä hallitse tunteitaan. Kasvattajan tehtävässä tärkeää on taata turvallisuus ja olla paikalla. Kasvattajan on tärkeää kannustaa lasta tutkimaan ympäristöä, mutta myös rajoittaa ja kieltää tarvittaessa. Aggressii-visten tunteiden hallintaan saadaan malli yleensä läheisiltä, ja tässä vaiheessa lapsi alkaa oppia sitä. (Cacciatore 2007, 98–101; Cacciatore 2008, 51–54.)

Lapsen ollessa noin yksi ja puolivuotias alkaa kielenkehitys ja maailman näkemi-nen uudella tavalla (Airas 2005, 21–25). Kielenkehittymisen kannalta on tärkeää, että lapsen tunteet on nimetty jo vauvavaiheessa. Kun lapsi käyttää sanoja, hänen ei tarvitse välttämättä enää ilmaista jokaista tunnettaan fyysisesti eli esimerkiksi polkea jalkaansa, vaan riittää että hän kertoo olevansa vihainen. Tässä iässä myös empatian kehittyminen alkaa. Airas (2005) viittaa artikkelissaan Novickin ja Novickin (2002) teokseen, joka käsittelee sadomasokismia ja sen kehitystä taape-rolla, jolloin avuton lapsi on kykenemätön prosessoimaan vihaa ja hädän tunnetta ilman ulkomaailman apua. Lapsen voimakas avuton raivo lisääntyy, mikäli van-hempi epäonnistuu jatkuvasti lapsen hätään vastaamisessa. Vanhempien reaktiot lapsen raivonpuuskiin saattavat laukaista myöhemmässä iässä lapsella sadoma-sokistista kehitystä, jolloin hän on kaikkivoipaisesti joko korjaava tai tuhoava. Täl-löin lapsi ajattelee, että hän pystyy omilla teoillaan vaikuttamaan tai jopa pakottaa toisen tuntemaan sen, mitä hän haluaa tämän tuntevan.

Pienen lapsen tottelemattomuus voi olla myös taito, joka vie kehitystä sosiaalisuuden puolelta eteenpäin. Tällaisen tottelemattomuuden avulla pieni lapsi oppii arvioimaan ja erottelemaan esimerkiksi käskyjä. Pieni tottelemattomuus on lapselle myös virstanpylväs kohti itsenäisyyttä. Tottelemiseen ja tottelemattomuuteen lapsille vaikuttavina asioina pidetään temperamenttia, tarvetta autonomialle sekä lisäksi halua asettua kasvattajien käskyjä vastaan. Temperamenttipiirteeksi ei voida luokitella aggressiivisuutta, mutta temperamentti voi vaikuttaa siihen, kuinka helposti lapsi kiihtyy ja muuttuu aggressiivisesti käyttäytyväksi. Pieni lapsi saattaa kohdata jopa päivittäin frustraatiota eli turhautumista, sillä hänen sosiaaliset taitonsa eivät ole kehittyneet vielä kaikkiin sosiaalisiin tilanteisiin sopiviksi. Kasvattajan olisikin tärkeää arvioida se aika, kauanko lapsi jaksaa sosiaalisia tilanteita. (Keltikangas-Järvinen 2012, 58–60.)

Toisesta ikävuodesta alkaen lapsella alkaa Tahdon tahto! -portaan vaihe, jonka aikana lapsen oma tahto kehittyy ja hän alkaa haastaa aikuista. Lapsen tärkeä tehtävä on opetella elämään suurten tunteidensa kanssa ja hän peilaa niitä aikuisen ja tarkkailee tämän reaktioita. Kasvattajalta tulistuvat lapset vaativat edelleen syyliä ja heidän kanssaan työskentely on haastavampaa. Kasvattajan tulee antaa lapselle käsitys siitä, että kaikesta selviydytään ja antaa käskyjen sijaan vaihtoehtoja. Myös väkivaltakasvatus on tämän vaiheen aikana tärkeää, sillä lapselle luodaan käsitys siitä, onko väkivaltainen käyttäytyminen yleisesti hyväksyttyä. (Cacciatore 2007, 102–106; Cacciatore 2008, 55–58.)

Uhmaikäisen lapsen tunnepurkauksia ei tavallisesti pidetä huolestuttavana väkivaltaisena käytöksenä, vaikka ne voivatkin sisältää lyömistä ja potkimista (Kaltiala-Heino 2013a, 49). Lapsi ei tällöin yleensä hallitse tilannetta, vaan tarvitsee aikuisen tukea tilanteesta selvitäkseen. Ikään kuuluu vahva tahto hallita omaa itseään, vaikka ratkaisujen teko ei olekaan vielä kehityksellisesti mahdollista ja tästä seuraa ajoittaisia ristiriitatilanteita vanhemman ja lapsen tahtojen kohdatessa. Kolmannen ja neljännen ikävuoden iässä lapsen elämässä on uhmaiäksi kutsuttu vaihe, jossa lapsi tavallisesti kokeilee kasvattajien asettamia rajoja (Mackonochie 2006, 4). Vaikka lapsi tarvitseekin vielä turvaa ja hoivaa, kaipaa hän jo silti itsenäisyyttä ja näiden ristiriidassa hän tavallisesti turhautuu.

Kolmannesta ikävuodesta alkaa Vastaa minulle! -porras (Cacciatore 2007, 107–110; Cacciatore 2008, 59–61). Tunteiden säätely, niiden nimeäminen, sääntöjen tottelun harjoittelu, sanojen käyttäminen sekä uteliaisuus ovat tärkeitä tälle ikävaiheelle aggression kehityksen portailla. Sanoihin ja lupauksiin alkaa liittyä velvoite myös täyttää ne. Kasvattajan tehtävä tällä portaalla on vastata lapsen esittämiin kysymyksiin sekä antaa tarvittavaa huomiota hänelle. Lapsen toimiessa väärin kasvattajan tehtävä on kertoa tarkasti se asia, mikä teosta teki väärän ja ratkaisuehdotuksia teolle. Negatiivisiin tekoihin ei tarvitse asian käsittelyn jälkeen palata, jotta huomio ei kiinnity liiaksi epäonnistumisiin. Moraalikäsitys muotoutuu sekä syy-seuraus-suhteiden käsittämisestä että ajattelun kehityksen tuotoksena eikä moraaliksi ole lapsella pysyvä, vaan käsitys oikeasta ja väärästä vaihtelee tilanteen mukaan (Keltikangas-Järvinen 1994, 89–90).

Pulkkinen (2002, 63–64) viittaa Sternbergin ja Champoksen teoriaan ja kertoo, että jo ennen toisen ikävuoden alkamista alkaa lapsen käytöksessä näkyä muihin lapsiin suuntautunutta aggressiivista käyttäytymistä sekä fyysistä aggressiivisuutta. Fyysisen aggressiivisuuden ehkäiseminen opitaan yleensä leikki-ikässä, mutta tietyissä tilanteissa osa lapsista jää siihen kiinni. Kolmannesta ikävuodesta eteenpäin ongelmat ihmissuhteissa lisääntyvät lähes kaikilla lapsilla ja niistä esimerkiksi leikkitoverin syrjittäminen, jolloin ikätoveri saatetaan jättää leikeistä pois. Aggressiivisia leikkitovereita aletaan torjua tässä iässä ja ainoastaan itsensä puolustaminen hyväksytään aggressiivisena käytöksenä. Tässä iässä myös lyömistä esiintyy suhteellisesti harvoin, silti rajut painileikit kuuluvat ikään. Aggressiivisuuden tilalle tulee tässä iässä jakamisen taito. Erityisongelmat kielen kehittämisessä saattavat lisätä fyysisen aggressiivisuuden määrää. (Pulkkinen 2002, 63–64.)

Kaarina Brummerin (2005a, 34) mukaan edellä mainittua anaalivaihetta seuraa oidipaallinen kehitysvaihe aina kolmannesta ikävuodesta kuudenteen ikävuoteen saakka. Tätä vaihetta leimaavat erilaiset syvät rakkauden ja vihan tunteet sekä näihin tunteisiin liittyvät syyllisyys, mustasukkaisuus sekä pelkotilat, joiden kohteiksi usein lapsen vanhemmat joutuvat. Oidipaalisuus on perinteisesti nähty lapsen voimakkaana kiinnostuksena vastakkaista sukupuolta olevaan vanhempaan, mutta Brummer esittää tilanteen janana, jonka eri päissä vanhemmat ovat.

Lapsi liikkuu tässä kehityksensä vaiheessa janalla omien tunteidensa mukaan, eikä suosi vain toista vanhempaa.

Super star -porras neljännestä ikävuodesta viidenteen sisältää lapsen minäkuvan rakentumista sekä unelmia ja luovuutta. Erytisen tärkeää on se, että erot itsensä ja muiden välillä huomataan. Kasvattajan on tärkeää tässä vaiheessa antaa lapselle paljon kehuja ja kannustusta. Viimeinen opinnäytetyömme ikävaiheita käsittelevä asteikon porras on Ole kaverini! -porras. Ystävyysuhteet ja sosiaalisten tilanteiden harjoittelu ovat tärkeä lisä lapsen elämässä kodin ohella. Toisten huomioon ottamista harjoitellaan, mutta kateus ja mustasukkaisuus ovat tunteita, jotka heittäävät aika ajoin. Kasvattajan on tärkeää tällä portaalla ohjeistaa lasta toimimaan oikein konfliktitilanteessa. Toinen kasvattajan tärkeä asia tällä portaalla on varmistaa, että lapsella on leikkikavereita hyviksi ystäviksi. Itsenäisyyden tukeminen tulee muistaa läpi ikävaiheen. (Cacciatore 2007, 111–116; Cacciatore 2008, 62–67.)

Vanhemman suhtautuminen lapsen vihamielisiin tunteisiin vaikuttaa suuresti lapsen koko persoonallisuuden kehitykseen (Sinkkonen 1995, 16–17). Jari Sinkkonen näkee parhaana suojana väkivaltaista kehitystä vastaan hyvän narsismin ja terveen itsetunnon. Hyvä narsismi usein tarkoittaaakin tervettä itsekeskeisyyttä, mutta Neville Symingtonin (1993, 8–9) mukaan käsite on harhaanjohtava, sillä narsismiin kuuluu sekä positiivinen että negatiivinen puoli, joita ei voi erottaa, ja siksi se on sairaus, eikä ominaisuus, joka löytyy kaikilta. Sinkkonen (1995, 16–17) korostaa kasvattajan yhtenä tärkeimpänä tehtävänä lapsen hyvän itsetunnon luomista, missä hän näkee suoran yhteyden väkivaltaongelmien vähenemiseen. Lapsen kannalta psyykkisessä mielessä on tärkeää, että häntä rakastetaan ehdoitta hänen käytöksestään huolimatta. Lapsen terveen ja hyvän itsetunnon ylläpitäjinä ja tukipilareina nähdään riittävä hoiva, kosketus, mahdollisuus leikkiin, luovuus ja huomion antaminen (Sinkkonen 1995, 21–32). On myös todettu, että aggressiivisen käyttäytymisen määrä on yhteydessä lapsen ikään (Keltikangas-Järvinen 2010, 67). Onkin tavallista, että lapsen aggressiivisuus vähenee uhmaiän jälkeen, kun lapsi varttuu. Iän myötä myös aggressiivisen käyttäytymisen muoto muuttuu ja suorasta, fyysisestä käyttäytymisestä, tulee epäsuoraa, eli esimerkiksi verbaalista.

4.2 Sukupuolittunut aggressiivisuus

Vaikka aggressiivisuudesta voidaan puhua yleisenä ilmiönä, voidaan se kuitenkin nähdä myös sukupuolittuneena. Tämä tarkoittaa sitä, että aggressiivisuus voi ilmetä eri tavalla tytöillä ja pojilla, ja vaikka ihmiset ovat aina yksilöllisiä, on aggressiivisuudesta pystytty erottamaan eritoten tytöille tai pojille yleisiä piirteitä. Aggressiivisuuden määritelmä jää varhaiskasvatuksessa usein kasvattajien tulkintojen varaan, jolloin esimerkiksi poikien aggressiivisuus voidaan nähdä usein hyväksyttävämpänä kuin tyttöjen samankaltainen käyttäytyminen (Kaltiala-Heino 2013a, 61–62). Sukupuolittuneeseen aggressiivisuuteen voi vaikuttaa myös kulttuurisidonnaisuus, jolloin kasvattaja voi huomaamattaan asenteillaan ja reaktioillaan vaikuttaa lapsen käyttäytymiseen. Tampereen yliopistossa tehdyssä pro gradu -tutkielmassa (Rasinairo 2008) tarkasteltiin alakoulun opettajien suhtautumista sukupuolieroihin ja tulosten mukaan opettajien suhtautuminen tyttöihin ja poikiin vaihtelee sukupuolittuneesti, riippumatta lapsen käyttäytymisestä. Tätä pohti myös eräs kasvattaja haastatteluissa:

On tyttöjäkin, jotka lyä, mut ehkä sitte taas se enemmän aggressiivisuus liitetään niihin poikiin, koska poikien leikit on yleensä rajumpia. Ja justiin pihalla miettiin sitä kattoon ku ne pojat painii, että mitä jos siinä ois kaks tyttöä. Mitä mä olisin tehny siinä tilanteessa? Olisinko mä antanu niitten teherä sen? Et siinä pitää niinku itteki pohtia sitä, että missä vaiheessa että onko se sitä, toki nyt on paljo puhuttu siitä, että mitä tytöt ja pojat, ei saisi olla niin erilaisia ajatellaan. Ehkä sen vaan sallii pojille enemmän ku tytöille. Mut sitte mä miettiin että jos siinä olis tyttöjä, niin sen ku painiisivat. (Haastateltava 3.)

Sinkkonen (2010, 54–55) kirjoittaa miesten ja naisten eroista, ja siitä, kuinka naisten ja miesten aivot ovat rakenteeltaan erilaiset, vaikka erot eivät tulekaan yksilötasolla esille. Miehet ovat yleensä parempia avaruudellista hahmottamisesta ja matemaattista osaamista vaativissa suorituksissa, naiset vastaavasti tunnetilojen tunnistamisessa, kielellisissä päättely- ja muistitoiminnoissa sekä muissa vastaavissa tehtävissä. Pojilla on osoitettu esiintyvän jopa 10–15 kertaa yleisemmin lapsuudessa alkavaa vaikeaa käytöshäiriötä sekä vaikeita aggressio-ongelmia kuin tytöillä (Kaltiala-Heino 2013a, 61). Fyysistä aggressiivista toimintaa jo pikkulapsi-ikässä pojilla esiintyy melkein kolmin verroin verraten tyttöihin. Yhtenä poikien aggressiivisuutta selittävänä tekijänä voidaan nähdä hormonitoiminta. Verenkierrös-

sa olevan testosteronin määrä on yhteydessä aggressiiviseen käyttäytymiseen kummankin sukupuolen edustajilla. Se ei kuitenkaan ole suoraviivaisesti ainut selittävä tekijä aggressiivisuudelle. Sinkkonen (2010, 57) toteaaakin, että aggressiivisuus on monien tekijöiden summa, eikä esimerkiksi aiheudu pelkästä testosteronin määrästä verenkierrossa.

Kuten jo aiemmin opinnäytetyössämme aggressiivisuuden syitä käsitellessä todettiin, aggressiivisuus voi johtua neurokognitiivisista erityisvaikeuksista. Näitä voivat olla esimerkiksi autismin kirjon häiriöt sekä ADHD (Kaltiala-Heino 2013a, 62–63). Tällaisia ongelmia kohdataan useammin pojilla kuin tytöillä, mikä osaltaan selittää poikien yleisempää suoraa aggressiivisuutta sekä väkivaltaista käyttäytymistä. Samat erityisvaikeudet tyttöjen kohdalla eivät korosta väkivaltaista käyttäytymistä, mikä osaltaan lisää sukupuolittunutta aggressiivisuutta.

Liisa Keltikangas-Järvisen (2010, 70) mukaan tyttöihin verrattuna on poikien aggressiivisuus pysynyt tilastojen mukaan samalla tasolla. Vastaavasti tyttöjen aggressiivisuus on koko ajan ollut kasvussa. Kaltiala-Heinolla (2013b, 89) on asiasta eriävä mielipide ja hänen mukaansa tyttöjen väkivaltainen käyttäytyminen ei ole koko ajan lisääntynyt eikä tyttöjen käyttämä väkivalta ole muuttunut rajummaksi. Kaltiala-Heino kertoo tyttöjen väkivaltaisuuden tason olevan koko ajan selkeästi alempana, mikä on ilmennyt tutkimusten mukaan samana myös Ruotsissa. Yleensä tyttöjen tekemä väkivalta on myös muodoltaan lievempää kuin poikien.

Haastatteluissa kasvattajat mainitsivat erittäin aggressiivisesti käyttäytyvistä tytöistä vain yksittäistapauksina, ja kaksi kertoi, ettei ollut ikinä kohdannut fyysisesti aggressiivista tyttöä. Viisi haastateltavista kuvaili tyttöjen käyttämää aggressiivisuutta enemmän henkiseksi ja verbaaliseksi, kuin fyysiseksi aggressiivisuudeksi.

Ja sitte varmaa tulee sitä että pojilla on enemmän. Kuin tytöillä, mut meillä oli viime vuonna se yks tyttöki. Joka käytti jonkun verran nyrkkejä. (Haastateltava 1.)

Henkistä väkivaltaa tytöillä. Omasta kokemuksesta ainaki kyllä nää jokka niinku lyö ja puree ne on yleensä aina poikia. (Haastateltava 6.)

Kaikki haastateltavat kokivat, että pojilla esiintyy enemmän fyysistä aggressiivisuutta kuin tytöillä, esimerkiksi päivittäisenä painimisena, joka on kasvattajien mu-

kaan hyväksytyä käyttäytymistä tiettyyn rajaan asti. Yksi kasvattajista totesi, että poikien fyysisesti aggressiivinen käytös on helpompi sallia ja se on yleisempää, koska heidän leikkinsä ovat haastateltavien mukaan rajumpia. Poikavaltaisuus tekee yhden kasvattajan mielestä ryhmästä aina aggressiivisemmän, riippuen siitä, montako ”kuumakallea” ryhmässä on. Tyttöillä aggressiivinen käyttäytyminen ilmenee leikistä eristämisenä salakavalasti, mutta pojilla se on suoraa.

Aggressiivisuuden on esitetty ottavan tyttöjen kohdalla eri muotoja kuin ainoastaan suora fyysinen aggressiivisuus, esimerkiksi tytöt omaksuvat verbaalisen epäsuoran aggressiivisuuden nopeammin kuin pojat (Kaltiala-Heino 2013a, 64–65). Pojat nähdään fyysisesti aggressiivisempina kuin tytöt riippumatta sotaisista tai rauhanomaisista kulttuureista (Sinkkonen 1995, 68). Pojilla aggressiivisuus näyttäytyy lisäksi useimmiten kaikkina aggressiivisuuden muotoina (Keltikangas-Järvinen 2010, 70). Jo pojan ollessa sikiö on hänen veressään testosteronia, joka vaikuttaa keskushermostoon, mikä puolestaan lisää mahdollisuutta pojan fyysiseen aggressiivisuuteen (Sinkkonen 1995, 68). Teoksessaan Sinkkonen määrittelee aggressiion vietinomaiseksi elämänvoimaksi, jonka avulla yksilö kehittyy ja ottaa paikkansa muiden joukossa. Lapsen vihamielinen käytös ja aggressiivisuus voivat ajan saatossa muuttua automaattiseksi tavaksi reagoida. Toisaalta tarkasteltuna aggressiivisuuteen voi ohjata myös lapsen elämässä olevat tärkeät ihmiset, jotka käyttäytyvät väkivaltaisesti. Sama vaikutus on tv- ja videoväkivallalle altistumisella, jotka ohjaavat lapsen käytöstä aggressiivisemmäksi. Sinkkonen (2010, 51) esittää, että poikien saamat vaikutteet isältä eivät silti ole niin merkittävässä asemassa, kuin se, että isä ja miehen malli on puuttunut elämästä kokonaan.

Poikien tunteidensäätely helpottuu yleensä toiminnan kautta. Vastaavasti tytöillä tunteiden hillitseminen ja toisen asemaan astuminen on helpompaa. Tämä selittyy kasvatuksellisilla, kulttuurisilla sekä fysiologisilla eroavaisuuksilla. Tyttöjen kasvatusta sisältää usein enemmän tunteista puhumista, kun taas pojilla korostuu aggression purkaminen hyväksytyihin kanaviin, kuten painimiseen. Sukupuolen sijaan kuitenkin yksilölliset ominaisuudet ovat merkittävimmät tekijät siihen, saadaanko aggressiivisuus purettua helpoimmin toiminnallisuuden avulla. (Cacciatore 2008, 87.)

Yksilöiden käyttämä väkivalta tulisi huomioida kenties erilaisena, sukupuoleen sitoutumattomana asiana. Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, ettei väkivaltaa ehkäisevässä työssä voitaisi ottaa huomioon sitä, tehdäänkö työtä poikien vai tyttöjen parissa. Poikien ja tyttöjen sekä miesten ja naisten väkivallan erojen vertailu voitaisiinkin lopettaa ja yhteisesti todeta, että kaikki väkivalta on pahasta, ja jokainen väkivallanteko on liikaa ja uhreina on sekä miehiä että naisia (Purjo 2010, 12).

5 AGGRESSIIVINEN KÄYTTÄYTYMINEN PÄIVÄHOIDOSSA

5.1 Päivähoito tukemassa lapsen kasvua ja kehitystä

Varhaiskasvatuksen tavoitteena on edistää ja ylläpitää lapsen kehityksen ja hänen ikänsä mukaista kehitystä ja hyvinvointia (L 580/2015). Varhaiskasvatukseen liittyy olennaisesti kodin ja päivähoidon yhteistyö. Käsitteellä kasvatuskumppanuus tarkoitetaan päivähoidon henkilöstön ja lapsen perheen tiivistä yhteistyötä lapsen oppimisen, kasvun ja kehityksen tukemiseksi (Kalliala 2012, 92–93). Päivähoidossa tulisi pyrkiä tukemaan kasvatuskumppanuutta ja tekemään tiivistä yhteistyötä lapsen huoltajien kanssa (Kalliala 2012, 19–21). Suomalaista varhaiskasvatusta on kuvattu *educare*-termiä käyttäen. Termillä tarkoitetaan sitä, että varhaiskasvatuksella on kokonaisvaltainen ote kasvatukseen, sillä se kattaa niin hoivan, opetuksen kuin myös kasvatuksen. Päivähoidossa pyritään järjestämään varhaiskasvatus lapsilähtöisesti, eli keskiössä kaikessa toiminnassa ovat lapsen tarpeet.

Päivähoitoa toteutetaan kokopäivähoitona, osapäivähoitona, vuorohoitona sekä lisäksi muiden tarpeiden mukaan räätälöityinä palveluina (Kalliala 2012, 30). Päivähoito-käsitteen yhteydessä puhutaan subjektiivisesta päivähoito-oikeudesta. Subjektiivisuudella tarkoitetaan tässä yhteydessä sitä, että lapsi saa hoitopaikan riippumatta siitä, ovatko vanhemmat ansiotyössä, opiskelemassa, työttöminä tai muuten kotona (Kalliala 2012, 23). Elokuussa 2016 voimaan tulee lakimuutos subjektiivisen päivähoito-oikeuden rajaamisesta kahteenkymmeneen tuntiin viikossa, jos vanhemmat ovat kokopäiväisesti kotona ja kunta päättää ottaa muutoksen käytäntöön (Nieminen 15.12.2015).

Lastentarhanopettajat sekä lastenhoitajat kantavat vastuun lapsiryhmän kasvatuksesta, opetuksesta ja hoivasta (Kalliala 2012, 127–129). Näissä tehtävissä saattaa kuitenkin työskennellä henkilö, jolla ei ole kyseisiä koulutuksia. Lastentarhanopettajina työskentelee niin sosionomi (AMK) -pohjaisia lastentarhanopettajia, täydennyskoulutuksen käymisen jälkeen opistopohjaisia lastentarhanopettajia kuin kasvatustieteen kandidaatteja ja maistereita. Lastenhoitajina ja lastenhoitajina työskentelee kirjava joukko eri koulutuksen saaneita henkilöitä sekä sosiaali- ja terveysalalta että kasvatus- ja opetussektorilta. Päivähoidon ja varhaiskasvatuk-

sen parissa työskentelee laaja joukko kasvatushenkilöstöä ja esimerkiksi tutkimuksessamme haastateltavina oli lähihoitajia, lastenohjaajia ja -hoitajia, perhepäivähoitajia ja ryhmäperhepäivähoitajia.

5.2 Aggressiivisuutta lisäävät ja vähentävät tekijät päivähoidossa

Suomen päivähoitojärjestelmä on luokiteltu monissa yhteyksissä huipputasoiseksi ja työntekijöiden koulutustaso erittäin korkeaksi kansainvälisesti (Sinkkonen 2001, 125–126). Jari Sinkkonen esittää kuitenkin kriittisiä mielipiteitä ja kysymyksiä koskien Suomen päivähoitojärjestelmää. Ensimmäisenä kriittisenä pohdinnan aiheena hän miettii, mitä merkitystä pienen lapsen psyykelle on päivähoiton aloittamisesta alle vuoden ikäisenä. Toiseksi kysymykseksi nousee se, miten voitaisiin ehkäistä lapsen eläminen kahdessa erillisessä maailmassa. Kolmanneksi kysymykseksi nousee se, miten vanhemmat saataisiin näkemään oma roolinsa lapsen tärkeimpänä kasvattajana. Neljäs kysymys käsittelee henkilökunnan riittävyttä. Päivähoidossa on henkilöstöpulan lisäksi paljon määräaikaista työsuhteita, ja Sinkkoselle herääkin kysymys siitä, mitä merkitystä tällä on lapsen turvallisuudentunteen kehittymiselle sekä kehitystarpeille. Viimeisenä kysymyksenään Sinkkonen esittää taloudellisen kysymyksen siitä, mitä yhteiskunnallisesti sekä poliittisesti voitaisiin tehdä toisin ilman että perheiden talous kärsisi. Marjatta Kalliala (2012, 15) kirjoittaa teoksessaan Sinkkoson kanssa samasta aiheesta. Hän ei näe vastakkainasettelun tarvetta kysymyksessä siitä, onko lapsen parempi elää lapsuutensa päivähoidossa vai ainoastaan kotona. Kallialan mukaan on kyse hoidon laadusta sekä määrästä. Lapsen ikä sekä hänelle ominaiset piirteet, kuten temperamentti ovat osatekijänä ratkaisemassa lapselle sopivan hoitomuodon.

Myös Liisa Keltikangas-Järvinen (2012, 75–76) miettii teoksessaan päivähoiton vaikutuksia lapsen kehitykseen. Ilmiötä on tutkittu jo vuosikymmenten ajan. Teoksessa kerrotaan, että alkuun ajatus on ollut se, että lapsi saa päivähoidossa jopa laadukkaampaa hoitoa kuin kotona, sillä häntä hoitavat siellä myös korkeasti koulutetut ihmiset. Keltikangas-Järvinen esittää kuitenkin, että tutkimusten mukaan päivähoito kokopäiväisesti voi aiheuttaa lapselle fysiologista stressiä. Tutkimuksessa oli käynyt myös ilmi, että varhaisessa vaiheessa aloitettu säännöllinen päi-

vähoito olisi yhteydessä levottomuuteen ja lisäisi myöhemmässä iässä aggressiivista käytöstä. Keltikangas-Järvinen (2012, 132–133) kertoo myös, että tehtyjen tutkimusten mukaan lapsen aloittaessa hoidon hyvin aikaisessa vaiheessa saattaa se aiheuttaa kielteisiä muutoksia myös sosiaalisessa kehittämisessä. Hänen mainitsemansa tutkimus osoitti riskeiksi myös muun muassa liian varhaisen päivähoitoon aloittamisen, pitkät päivät hoidossa ja epäpätevän sekä usein vaihtuvan henkilöstön eli tulokset olivat osin samoja, kuin Sinkkosen (2001, 125–126) pohdinnoissa aiheesta. Teoksessa esitetyssä tutkimuksessa yhtenä riskitekijänä mainitaan liian suuret ryhmäkoot. Tätä ongelmaa käsitellään myös Kallialan (2012, 157–158) teoksessa. Hän kokee negatiivisena asiana sen, että eri-ikäisten lasten enimmäiskokoa ryhmälle ei ole määritelty erikseen muuta kuin aikuisten ja lasten suhdeluvun avulla. Kalliala näkee suuren ryhmäkoon haittaavan lasta, sillä lapsi joutuu kohtaamaan tällöin päivittäin liikaa vaihtuvia ihmissuhteita sekä lasten että kasvattajien kanssa.

Ryhmäkokojen lisäksi haasteina päivähoitossa nähdään nykyään muun muassa henkilöstön vaihtuvuus, ammattitaitoisten perhepäivähoitajien vähyyys sekä alle 3-vuotiaiden laittaminen ryhmähoitoon kokopäiväisesti, sillä se ei tue heidän kehitystään (Kalliala 2012, 30). Yhtenä ongelmana voidaan pitää myös sitä, että joidenkin tulkintojen mukaan päivähoitoon toteuttamaa varhaiskasvatusta ei vanhempien osalta arvosteta tarpeeksi (Kalliala 2012, 37). Negatiivisten näkökulmien lisäksi päivähoitosta löytyy myös paljon positiivisia puolia. Sosiaali- ja terveystieteiden aikakauslehti Tesso (Karlsson 8.8.2012) kirjoittaa projektista, jonka mukaan parempi älyllinen kehitys on yhteydessä varhaiskasvatukseen. Tämän lisäksi projektin aikana kävi ilmi, että myös lasten sosiaaliset taidot saattavat parantua huomattavasti päivähoitossa johtuen kasvattajien ja lasten välisistä vuorovaikutussuhteista.

On tärkeää lapsen kehityksen kannalta, että lapsi saa näyttää avoimesti tunteensa, ja että lapsen viha otetaan vakavasti. Myös kasvattajan reagoitintapa lapsen tunteisiin on merkittävä tunnetaitojen kehittymisen puitteissa, sillä lapsen täytyy oppia aggression ilmaisu rakentavasti. Kasvattajan antama esimerkki on tärkeässä roolissa lapsen aggression ilmaisussa. Henkisen tasapainon kehittymisen tueksi on tärkeää, että lapsi oppii käsittelemään myös ristiriitaisia tilanteita eikä niitä pyri-

tä aina välttelemään. Tähän liittyy myös tunteista puhuminen ja se, että lapsi tietää sanan tunteilleen eli osaa sanoittaa tunteensa. (Schulman & Nurmi 2013, 133–134.)

Yksi sosioemotionaaliseen kehitykseen vaikuttava tekijä on kortisolin määrä. Korkeaan kortisoliin eli stressiin voidaan mahdollisesti yhdistää huono käytöksen kontrolli, ärtyneisyys sekä kyky tulla toimeen muiden lasten kanssa. Päivähoidossa tätä stressin määrää nostavana yhtenä tekijänä pidetään melua. (Keltikangas-Järvinen 2012, 89–90.)

Keltikangas-Järvinen (2012, 146–149) kirjoittaa siitä, kuinka ihmisen käyttäytyminen muuttuu ryhmässä. Kun pieni lapsi kokee, että hän on tilanteessa, josta ei yksin omin avuin selviä, käyttää hän pakokeinonaan tilanteesta aggressiivisuutta. Lasten kohdalla aggressiivinen käytös voi syntyä myös siitä, että se on sen hetken paras tapa reagoida esimerkiksi isossa ryhmässä. Aggressiivisuutta voidaan siis pitää tiettyyn tilanteeseen soveltuvana mallina toimia, joka opitaan kokemuksen myötä. Aggressiivinen käyttäytyminen myös vahvistuu entisestään, kun lapsi tottuu siihen, että aggressiivisuus toimii keinona päästä tiettyyn tulokseen. Kun lapsi saa onnistuneesti käyttää usein näitä keinoja, vahvistaa se tätä käyttäytymistä myös jatkossa, ja kehittyminen sosiaalisten taitojen osalta hidastuu. Ryhmässä nämä tilanteet ovat päivittäin läsnä, eikä niihin kaikkiin ole resursseja puuttua heti. Näiden seurauksena tapahtuu myös paljon mallioppimista. Keltikangas-Järvinen toteaa, että tutkimusten myötä on käynyt ilmi, että ryhmä ei tarvitse kuin 2–3 aggressiivisesti käyttäytyvää lasta, mikä aiheuttaa sen, että koko ryhmässä ilmenee enemmän aggressiivisuutta. Hän tuo myös esille Ruotsissa tehdyn tutkimuksen, jossa kehityspsykologit ovat esittäneet, että ryhmä ei ohjaa lasta sosiaaliseksi, vaan ryhmässä lapsen alkuperäinen käytös vahvistuu, kuten esimerkiksi aggressiivinen tai ujo käyttäytyminen.

Kalliala (2012, 164) esittää vastaavasti ryhmän myös voimavarana, jonka avulla lapsi oppii sosiaalisen elämän taitoja ja saa olla myös suuremman yhteisön jäsen. Toisaalta taas aggressiivisesti käyttäytyvä lapsi saattaa käyttäytymisellään syrjäytymisuhan sijaan saada suuren kaverijoukon ympärilleen, jolloin käyttäytyminen vahvistuu (Keltikangas-Järvinen 2010, 196). Sosiaalisten taitojen opettelu voi vähentää tällaista aggressiivista käyttäytymistä (Wolfe 2007, 67). Tähän opetteluun

voi sisältyä tunteiden tunnistamista, kommunikointia sosiaalisesti hyväksytyllä tavalla, käytöstapojen opettelua sekä kuuntelemisen ja keskustelutaitojen opettelua ja näitä voidaan opetella esimerkiksi päivähoitossa.

Jari Sinkkonen (1995, 89) näkee lapsen kasvattajaan kohdistaman fyysisen aggressiivisen käyttäytymisen vakavampana asiana, kuin lapsen vertaiseensa kohdistama fyysisen aggressiivisen käyttäytymisen. Sinkkonen on sitä mieltä, että lapsi ei voi odottaa turvaa vanhemmalta, joka alistuu hänen fyysisen aggressiivisen käyttäytymisensä kohteeksi. Yksi analyysivaiheessa luotu yläteeman, keinot, alateema käsitteli sitä, mihin kasvattajan on puuttuttava. Haastatteluissa kerrottiin, että fyysisesti aggressiivinen käyttäytyminen on kohdistunut sekä muihin lapsiin, että työntekijöihin, joissakin tapauksissa myös lapseen itseensä tai ympäristöön. Yksi haastateltavista kertoi lapsesta, joka oli fyysisesti aggressiivinen hoidossa olevaa pienempää veljeään kohtaan kaikista eniten, mutta käytöstä ilmeni myös muita lapsia kohtaan.

Kysyimme haastateltavilta sitä, missä menee sallitun ja ei-sallitun aggressiivisen käyttäytymisen raja, eli millaiseen käytökseen he puuttuvat kasvattajina ja mikä ei ole enää osa normaalia lapsen kehitykseen kuuluvaa aggressiivista käyttäytymistä. Haastateltavat kuvailivat tilanteita, joihin pitää puuttua. Tällaisina puuttumista vaativina asioina nähtiin toisen vahingoittaminen, liian rajut leikit, esim. lyöminen, tavaroiden heitteleminen. Yhden haastateltavan mukaan puuttuminen on kuin veden piirretty viiva, mutta esimerkiksi silloin, kun vain toinen osapuoli haluaa jatkaa leikkiä, niin asiaan on puuttuttava. Osa haastateltavista toi esille, että päivittäin he joutuvat miettimään, mihin täytyy puuttua, kun selkeitä sääntöjä asiasta ei ole ja jokainen tilanne on erilainen. Puuttumista vaatii tilanne, joka ei ole enää hyväntahainen ja kun kasvattaja näkee, että toinen jää alakynteen, eikä pysty puolustautumaan. Eräs haastateltava toi esille sen, että päivähoitossa tulisi olla tiukka linja fyysisen aggressiivisuuden kieltämisestä:

Ettei niinku eihän minkäänlainen väkivalta kuulu ikinä päivähoitoon. Et lyöminen ja töniminenki tämmösii vaikka se ei satuttaiskaa nii ei se välttämättä kuulu tänne eikä se saa tehdä, että kyllä mä ainakin niinku puutun ihan kaikkeen semmoseen väkivaltaan. (Haastateltava 6.)

Raja nähtiin myös siinä, kun toiminta muuttui säännölliseksi ja määrätietoiseksi toisen tai omaisuuden vahingoittamiseksi. Puututtava on myös verbaaliseen sanailuun silloin, kun se menee liian pitkälle. Vaikka uhmaikä nähtiin osaksi normaalia kehitystä, sisälsi sekin haastateltavien mielestä tilanteita, joihin täytyy puuttua. Puututtava oli erään haastateltavan mukaan myös kaikkeen, mikä aiheuttaa pahaa mieltä. Moni haastateltavista kertoi, että kyseessä oli usein samat lapset, joita tiedetään seurata jo etukäteen tarkemmin. Kuitenkin oli myös ”yllättäjiä”, jotka eivät olleet aiemmin käyttäytyneet aggressiivisesti. Eräs haastateltava toi esiin, että kaikki lapset ovat hänen mielestään joskus lyöneet toista.

6 KEINOT PUUTTUA AGGRESSIIVISEEN KÄYTTÄYTYMISEEN

6.1 Yksikössä sovitut keinot puuttua

Aineistomme pohjalta luodut yläteemat olivat aggressiivisuus ja keinot. Tässä pääluvussa käsittelemme teemaa keinot, johon kuuluvat alateemat: konkreettiset keinot ja koulutus. Väkivaltaa voi ennaltaehkäistä yhteiskunnallisella tasolla päivähoitossa eri keinoin (Cacciatore 2008, 23). Turva kasvuympäristössä, mutta myös turva sosiaalisesti ovat asioita, jotka ovat tärkeitä väkivallan ehkäisyssä. On tärkeää myös välttää väkivallan tuomista missään muodossa lapsen elämään sekä välttää polarisoitumisen lisääntymistä yhteiskunnallisesti. Lapsi täytyy jo pienestä pitäen opettaa hyväksymään erilaisuutta sekä lisäksi auktoriteettien, kuten poliisin, hyväksymisen tärkeyttä.

Aggressiokasvatus tulisi sisällyttää jokaisen lapsen elämään suunnitelmallisena (Cacciatore 2008, 40, 73). Tämän kasvatuksen avulla väkivaltaa pyritään ennaltaehkäisemään ja se vaatii rajoja, puuttumista, vaihtoehtojen tarjoamista väkivaltaiisiin tilanteisiin sekä tunteiden hallintaa ja tunnistamista. Aggressiokasvatus aloitetaan kotona jo pienestä pitäen esimerkiksi tarjoamalla frustraatioon väkivallan vaihtoehtoisia keinoja. Tällainen kasvatus kulkee lapsen mukana kaikkialla, niin kotona, päivähoitossa kuin myös harrastuksissa. Aggressiokasvatukselle läheinen käsite on väkivaltakasvatus ja myös sen tulisi olla läsnä lapsen elämässä varhaiskasvatuksesta saakka. Aggressiokasvatuksen tukena voi toimia esimerkiksi omahoitajakäytäntö. Kalliala (2012, 161) kirjoittaa omahoitajuudesta ja siitä, kuinka lapsi voi hyötyä käytännöstä. Käytännössä omahoitajuus voi tuoda viimeistään turvallisen kiintymyssuhteen lapsen elämään, ellei tällaista ole ennen ollut. Se voi parhaimmillaan myös parantaa kodin ja päivähoidon välistä suhdetta, eli kasvatuskumppanuutta.

Päivähoidon eri paikoissa on jo etukäteen tärkeää laatia yhteiset säännöt, joiden avulla aggressiivista käyttäytymistä eri tilanteissa pyritään välttämään (Cacciatore 2008, 73). Kiukun vallassa lapsi pystyy helpommin sääntöjen noudattamiseen tietäessään, että sääntö on ollut voimassa aina, jolloin lapsen on helpompi hyväksyä se, että hän teki väärin. Haastattelujen perusteella yksiköillä oli käytössä erilaisia

keinoja puuttua lapsen aggressiiviseen käyttäytymiseen. Säännöt ja kasvattajien yhteinen linja mainittiin useassa vastauksessa ja ne koettiin tärkeäksi etenkin, jos ryhmässä olisi säännöllisesti aggressiivisesti käyttäytyvä lapsi. Eräs kasvattaja kertoi, että he ennaltaehkäisevät aggressiivista käyttäytymistä olemalla leikissä mukana ja ennakoimalla tilanteita, joissa syntyy helposti riitoja, esimerkiksi jonotustilanteissa. Energiselle porukalle on hänen mukaansa tärkeää olla jatkuvasti tekemistä tarjolla. Eräs haastateltava kertoi, että heillä on perussääntönä lapsen fyysinen ja psyykinen koskemattomuus ja ryhmäyttämislle annetaan paljon aikaa ja ennaltaehkäisyyn pyritään arjessa varsinkin erityislasten kohdalla. Hän toi esille, että varsinaista ohjeistusta ei ole, mutta tiimeittäin mietitään, mikä ryhmälle sopii ja asioiden pohtiminen kasvattajien kesken tuli esille muissakin haastatteluisa. Turvallinen ja lämmin ilmapiiri ovat eräässä yksikössä tärkeitä. Myös yhteistyö vanhempien kanssa tuotiin esille eli kasvatuskumppanuuden merkitys, jolloin asioita mietitään vanhempien kanssa yhdessä.

Meillä ei kauheesti sääntöjä oo. Ne mitä on niin niistä pidetään kiinni. Ei ne auta tämmösille, jotka ei tottele sääntöjä. Ei koeta, että tarttis mitään yhteispelissäntöjä. Jos on liikaa sääntöjä niin se on kauheen raskavaa lapsellekin. Niille jotka ei tottele, ei oo mitään, kun mitkään säännöt ei auta ja mee perille. (Haastateltava 7.)

Yksi haastateltava toi esille sen, että erilaisten menetelmien käyttö vaatisi koko ryhmän aikuisten sitoutumisen. Kasvatuksella pyrittiin vaikuttamaan luomalla hyvät tavat, ja esimerkiksi hyviä käytöstapoja korostettiin useassa yksikössä. Eräs haastateltava toi esille, että heidän yksikössään selviä ohjeita ei ole ja koki, että varsinaisia ennaltaehkäisykeinoja ei ollut. Kyseinen haastateltava kuitenkin koki, että ohjeistusta on vaikea tehdä yleisesti, sillä kohtaamiset ovat lapsi- ja tilannekohtaisia. Anne-Maria Karjalaisen (2010, 31) mukaan myös esimerkiksi sukupuolta ei voi nähdä täysin neutraalina asiana kasvattajan ja lapsen välisissä suhteissa. Näin ollen kasvattajan sukupuoli voidaan nähdä merkityksellisenä asiana vuorovaikutuksessa myös kasvattajan ja lapsen välillä siten, että kasvattaja voi suhtautua eri tavalla oman sukupuolensa edustajiin kuin eri sukupuolen edustajiin.

Yksi analyysivaiheessa luomamme alateema käsitteli koulutusta sekä tarvetta jatkokoulutautumiselle. Kahdessa yksikössä kerrottiin olevan kirjallisuutta, josta koettiin olevan hyötyä. Myös lasten oma kirjallisuus ja draamojen näytteleminen oli-

vat keinoja, joita koulutuksessa oli osalle opetettu. Kasvattaja toi kuitenkin esille, että vaikka lapsi kirjallisuutta lukiessa ymmärtäisi asian, ei hän osaa soveltaa sitä käytäntöön. Molemmat haastateltavat kuitenkin kertoivat, ettei kirjallisuutta hyödynnetä tarpeeksi eikä se ole säännöllisesti käytössä. Kasvattajat kertoivat haastatteluissa siitä, olivatko saaneet koulutuksestaan tietoa ja keinoja puuttua aggressiiviseen käyttäytymiseen. Suurin osa koki, että oli saanut opinnoistaan tietoa, mutta kaikki kymmenen haastateltavaa olivat sitä mieltä, että käytäntö opettaa. Kaikki haastateltavat kertoivat, että asiaa oli käyty jotenkin läpi koulutuksessa, ja siellä oli kerrottu, että tulee pysyä rauhallisena ja aikuisen roolissa, yrittää saada käyttäytyminen loppumaan niin, ettei lapsi vahingoita itseään, muita tai ympäristöä. Joidenkin haastateltavien valmistumisesta oli pitkä aika, eivätkä he suoraa muistaneet saaneensa koulusta juuri mitään oppeja tähän liittyen, mutta lisäsivät, että työharjoittelu ja käytäntö opettavat. Haastateltavista yksi opiskeli parhaillaan, ja hän kertoi, että opiskelukavereilta saa myös vertaistukea ja vinkkejä eri tilanteisiin.

Kaksi haastateltavista toivoi koulutusta, jossa opetettaisiin konkreettisia keinoja, mitä itse voisi tehdä. Viisi haastateltavista koki tarvitsevansa jatkokoulutusta, kaksi ei kokenut tällä hetkellä tarvetta lisäkoulutukselle. Muutaman mielestä tarvetta ei ollut nyt, mutta he uskoivat kuitenkin siihen, että koulutuksesta saisi jotain hyödyllistä irti. Kaikki olivat yhtä mieltä siitä, että jatkokoulutukselle aiheen tiimoilta olisi tarvetta, jos aggressiivisesti käyttäytyvien lasten määrä ryhmässä tulee tulevaisuudessa lisääntymään ja omat keinot eivät enää riitä. Yksi haastateltava toi vielä esille, että ehdottomasti tarvittaisiin lisää erityisen tuen tarpeeseen liittyvää koulutusta, sillä se kirjo on niin laaja.

Haastateltavat löysivät myös muita keinoja, joihin yksikkö voi tarvittaessa lasta ja perhettä ohjata. Kaikki haastateltavat toivat yhtenä keinona esiin kiertävän erityislastentarhanopettajan ja sen, kuinka häneltä saa tarvittaessa vinkkejä aggressiivisesti käyttäytyvän lapsen kanssa toimimiseen. Osa haastateltavista kuitenkin koki, että erityislastentarhanopettajia voisi olla enemmän ja esimerkiksi joka päiväkodissa vähintään yksi erityispedagogiikkaa lukenut kasvattaja. Yhtenä keinona nähtiin perheneuvolaan ohjaaminen ja myös itse perheen auttaminen esimerkiksi perheyöntekijän kautta. Ross W. Greene (2006, 196) esittää, että kasvattajat voivat ää-

ritilanteissa ehdottaa jopa vaihtoehtona aggressiivisesti käyttäytyvän lapsen käyttökseen lääkityksen mahdollisuuden selvittämistä. Lääkitystä voidaan hyödyntää esimerkiksi ylivilkkaan, ärtyneen, pakko-oireisen, tarkkaamattoman ja heikon impulssikontrollin omaavan lapsen hoitoon lisäavuksi tarvittaessa. Kasvattajan tulee kuitenkin muistaa esittää asia lapsen vanhemmille hienovaraisesti ja kunnioittavasti muistaen, että viimekädessä tämä vaikea päätös on vanhemmilla.

Cacciatore (2008, 93) muistuttaa siitä, että kasvattajan on hyvin tärkeää pitää huolta myös omasta jaksamisestaan, jota voidaan myös yksikkökohtaisesti pyrkiä tietoisesti tukemaan. Joskus väkivallan parissa työskentely voi olla hyvin raskasta työntekijällekin, sillä hän joutuu kenties tekemisiin oman elämänsä kipeiden kysymysten kanssa (Lindroos 2010, 195–196). Siksi onkin tärkeää, että työntekijä on käsitellyt tunteitaan esimerkiksi jakaen kokemuksia työtovereiden kanssa, ja tiedostaa omat arvonsa ja asenteensa väkivaltatyöhön liittyen. Työnohjaus on väkivaltatyön kulmakivi, sillä vaikeiden kysymysten äärellä on työntekijällä vaarana sijaistraumatisoitua.

6.2 Työntekijän keinot puuttua

Vanhempien ja muiden kasvattajien olennaisin tehtävä on Olavi Sydänmaanlakan (2013, 225) mukaan tarjota pienelle lapselle paikka, jossa hän voi tuntea turvallisesti turvattomuuttansa. Tämä tarkoittaa sitä, että aggressiolle ja tunteiden purulle tulee antaa niiden tarvitsema tila, mutta täytyy myös määritellä se, ettei aggression liiallinen ja vääränlainen ilmaisu ole oikea toimintatapa. Sydänmaanlakka tuo esille metodin, jota hän nimittää miettimistuoliksi. Tälle tuolille lapset menevät miettimään riidan syitä, kun riita on lähtenyt käsistä ja vanhempi on joutunut puuttumaan peliin. Tilanne on ikään kuin pysäytetty ja lapset ovat joutuneet hetken miettimään syitä riidalle. Sydänmaanlakka (2013, 232–234) kertoo myös viiden T:n teoriasta, joka on kehitetty väkivaltatilanteiden hallittuun purkamiseen akuutissa vaiheessa. T:t ovat turvallisuus, tunteiden ilmaisu, tahto, toiminta ja tulevaisuus. Lapsen käsitys siitä, mitä oma tahto on ja miten se eroaa muiden, esimerkiksi äidin tahdosta on yksi teorian kulmakivistä. Tässä teoriassa toiminta tarkoittaa toi-

mimista oman tahtonsa mukaisesti. Teorian viides T-kirjain tarkoittaa tulevaisuutta, joka muodostuu toiminnan kautta.

Sinkkosen mukaan (2008, 101–105) lapsen on helpompi ymmärtää ja hallita tunnekuuhunsa nimeämällä tunteita. Riittää myös, että vanhempi nimeää lapsen tunteen, jolloin lapsi saa kokemuksen, että hänen tunteensa otetaan vakavasti ja hän tulee kuulluksi. Tunteiden hallitseminen ja nimeäminen luo lapselle pohjan empatian synnylle, mikä vaatii kasvattajalta panostamista niiden opettamiseen (Cacciatore 2007, 18). Tunteiden hallitseminen auttaa lasta myös saavuttamaan paremmat sosiaaliset taidot ja tämän kautta myös aggressiivinen käytös vähenee. Kun lapsi suuttuu, on tärkeää, että vanhempi hyväksyy lapsen tunteet, eikä pelkää lapsen tunteita (Cacciatore 2008, 35). Jos vanhempi reagoi tunteeseen pelolla, lapsi on ymmällään.

Kasvattajan tulee muistaa antaa lapselle aina hänen onnistuessaan paljon positiivista huomiota ja kannustusta tunteiden onnistuneesta hallinnasta (Cacciatore 2008, 37). Tämän voi toteuttaa esimerkiksi siten, että lapsen toiminnasta tulee palkkio tai rangaistus (Greene 2006, 72–73). Tällainen palkkio voi olla esimerkiksi hymynaama tai tarra ja vaihtoehtoisesti rangaistuksena tarran menetys tai jäähy. Nämä menetelmät eivät kuitenkaan aina opeta lasta sietämään turhautumisia ja olemaan joustava, sillä esimerkiksi se, ettei palkkiota saa, voi turhauttaa lasta entisestään ja lisätä aggressiivista käyttäytymistä (Greene 2006, 72–73).

Lapsen aggressiivisuutta voi myös pyrkiä hallitsemaan erilaisin keinoin, kuten esimerkiksi hyödyntäen rentoutumismenetelmiä ja mielikuvaharjoituksia. Nämä liittyvät tunteiden säätelemiseen ja niiden ohjailmiseen, jolloin on mahdollista ohjata lapsi miettimään esimerkiksi sitä, mitä tapahtuu, kun hän suuttuu. Lapsen voi lisäksi ohjata pohtimaan sitä, missä tilanteissa hän helpoiten aloittaa aggressiivisen käyttäytymisen. (Cacciatore 2008, 16.)

Aggressiiviseen käytökseen vastattaessa on tärkeää muistaa, että ei itse käyttäydy tilanteessa kuten lapsi, eli aggressiivisesti tai vihamielisesti (Röning 2013, 157–160). Tunteiden kuumetessa kasvattajan kannattaa ottaa aikalisä ja rauhoittaa oma mielensä. Ristiriitatilanteessa on tärkeää kertoa toiveensa ja omat mielipiteensä ääneen ja esittää kysymyksiä sekä hankkia lisätietoa. Kasvattajan kannat-

taa muistaa, että lapsen tunteenpurkauksen takana on oikea ristiriitatilanne. Omien vaistojen kuunteleminen ja impulsiivisen toiminnan välttäminen ovat avain-tekijöitä silloin, kun lapsen käytös on avoimen väkivaltaista toistuvasti. Tällainen tilanne on aina vakava ja silloin täytyy varmistaa, että apuvoimia on saatavilla. Myös turvasuunnitelman tekeminen ja noudattaminen ovat päivähoitossa tärkeitä muun muassa tällaisten tilanteiden varalle. Kasvattajan on myös tärkeää miettiä etukäteen, miten lapseen reagoi ja miten tunteensa sanoittaa. On hyvä muistaa aggressiivisesti käyttäytyvän lapsen kanssa puhuessa rauhallinen puhetapa eikä turhaa äänen korotusta. Cacciatore (2007, 35) tuo esille sen, että on tärkeää, ettei kasvattaja ala konfliktin aikana tai heti sen jälkeen kasvattamaan sanallisesti lasta, koska raivon vallassa lapsi ei vielä pysty miettimään käyttäytymistään.

Ehdottoman kiellettyjä kasvattajalle ovat myös esimerkiksi keskustelukumppaniin tai esineeseen kohdistuva fyysisesti aggressiivinen käyttäytyminen (Röning 2013, 157–160). Kasvattajan on myös tärkeää olla lapsen aggressiivisen käyttäytymisen purkautuessa läsnä, eikä esimerkiksi eleillään loukata tai mitätöidä lasta tai esimerkiksi lähteä pois tilanteesta. Silmiin katsominen ja anteeksipyyttämisen taidot loukatessa ovat lapsen aggression purkautuessa tärkeitä asioita. Uhkailu ja kiristäminen ja muu epäammattimainen käyttäytyminen tulee unohtaa. On tärkeää voittoa oma halunsa olla oikeassa, sillä asioista saa olla myös eri mieltä. Toisen kuuntelu, mutta toisaalta myös omien mielipiteiden ja ajatusten esilletuonti ovat molemmat merkittäviä tekijöitä ristiriitajärjestelmien ratkaisussa. Kunnioitus ja sen mukainen lapsen kohtelu faktoihin nojaten ovat keskeisimpiä asioita ristiriitatilanteissa. On hyvin tärkeää niin kotiooloissa, kuin myös päivähoitossa puuttua myös sisarusten välisiin fyysisiin yhteenottoihin (Sinkkonen 2008, 168–169).

Raisa Cacciatore (2007, 24–46) kirjoittaa siitä, kuinka aggressiivisesti käyttäytyvä lapsi tulee rauhoittaa viemällä hänet pois ryhmästä. Se ei ainoastaan auta lasta rauhoittumaan nopeammin, vaan lisäksi estää levottomuuden lisääntymisen ryhmässä. Usean lapsen paras keino estää tunnekokemus on tunteiden käsittelemisen sijasta hukuttaa ne toimintaan, esimerkiksi liikuntaan. Lapsi on haavoittuva kasvojen menettämiselle ollessaan aggression tunteen vallassa (Schulman & Nurmi 2013, 143). Tässä tilanteessa aikuinen ei saisi nolata, satuttaa tai nujertaa lasta, ja olisikin hyvä pyrkiä viemään lapsi erilleen ikätovereistaan, kunnes hän on

rauhottunut. Jälkeenpäin tilannetta käydään yhdessä läpi, ja tarpeen vaatiessa sovitaan mahdollisista seurauksista (Cacciatore 2008, 93). Olisi kuitenkin lapsen kannalta tärkeää, että hän oppisi ikään kuin sietämään tunteensa, eikä jatkuvasti pyrkisi eroon näistä negatiivisista tunteista (Cacciatore 2007, 24–46). Myös tunteiden syitä on hyvä pysähtyä miettimään, sillä negatiiviset tunteet vaativat aina purkautumiskanavan. Taustalla voi olla lapsen kokema pelko, tuska, umpikuja, turvattomuus tai esimerkiksi häpeä. Lasten aggressiokasvatus on tärkeää jo nuorella iällä, sillä mitä nuorempi lapsi on, sitä helpompaa on muokata vahingollisia toimintatapoja. Aggressiokasvua voidaan tarkastella kolmella eri tasolla, jotka ovat tunte, järki ja biologia. Kasvattajan on tärkeä pitää huoli siitä, että hän pysyy ristiriitatilanteessa aikuisena, eikä lähde tunteeseen mukaan (Cacciatore 2008, 93). Lapsen tai hänen tunteensa leimaaminen pahaksi on aina kiellettyä. Lapsen ollessa raivon tunteiden vallassa, on hyvin tärkeää, että kasvattajan käytös on ennakoitavaa (Sinkkonen 2008, 168–169).

Marjatta Kalliala (2012, 48) esittelee teoksessaan tanskalaisen Jan Kampmanin (2004) kehittämän termin näkymätön pedagogiikka. Sillä tarkoitetaan sitä, että kasvattaja pyrkii manipuloivaa vallankäyttöä hyödyntäen saamaan lapsen käytöksen sellaiseksi, kuin aikuinen itse haluaa. Esimerkkinä tällaisesta tilanteesta voisi olla se, kun lapsi ei suostu nukkumaan päiväunia ja silloin aikuinen ei käske lasta suoraan nukkumaan, mutta kehottaa lasta itse pohtimaan asiaa ja sitä, oliko päätös järkevä. Tämän keinon avulla lapsi näennäisesti itse tekee päätöksen, vaikka aikuinen johdatteli lasta eikä vaihtoehtoa olla nukkumatta todellisuudessa ollut. Haittana tässä ilmenee kuitenkin se, että lapsi ei välttämättä pysty erottamaan omiaan ja kasvattajan tunteita. Suomalainen vastine tälle näkymättömälle pedagogiikalle on Kallialan (2012, 48–49) mukaan Tapio Puolimatkan (1999) nimettömän auktoriteetin käsite.

Cacciatore (2008, 82) esittelee Ulpu Siposen kehittämän liikennevalomallin. Tämän mallin avulla lapsi oppii itsehillintää ja saa aikalisän kiukkuunsa. Liikennevalojen värit ja säännöt, jotka niihin liittyvät, opetellaan yhdessä lapsen kanssa. Punainen valo symbolisoi pysähtymistä ja rauhoittumista. Tällöin vihan tunne on pinnalla, ja lapsi joutuu odottamaan omaa rauhoittumistaan, esimerkiksi hengittämällä syvään tai laskemalla numeroita. Keltainen valo symbolisoi odottamista.

Lapsi joutuu ajattelemaan tunnettaan, esimerkiksi tapahtumien syyseuraussuhteita, erilaisia vaihtoehtoja sekä itsensä rakentavampaa ilmaisua. Lapsi ikään kuin neutralisoi vihaiset ajatukset. Vihreä valo on toiminnan valo lapselle. Tällöin lapsi on ehtinyt ajatella rakentavan tavan toimia.

Konkreettisina toimintamalleina raivonhallintaan Cacciatore (2008, 80–81) esittelee kaksi eri mallia. SUTUHAKA-malli on kehitetty suuttumuksen ilmaisuun ja KUKIPASO-malli raivon vallassa olevan henkilön kohtaamiseen. SUTUHAKA-malli antaa neljä ohjetta raivon purkamiseen lapsille. Mallin mukaan täytyy aloittaa kuvailemalla, miksi on suuttunut. Seuraavaksi lapsen tulee kertoa lyhyesti, miltä hänestä tuntuu. Seuraava askel on se, että täsmentää, mitä haluaa toisen tekevän. Viimeisenä kohtana on kertoa, miksi yhteistyössä toimiminen kannattaa. KUKIPASO-malli on niin ikään jaettu neljään osaan. Mallin neljä kohtaa ovat kuuntelu, kiittäminen kannustamalla, pahoittelu sekä jonkin asian sopiminen ja ratkaisuehdotuksen esittäminen. Pahoittelu tarkoittaa esimerkiksi sitä, että voimakkaasti vihastunut lapsi ei näe asiaa muiden kannalta, joten keinona on pahoitella mahdollisia virheitä tai yleistä tilannetta.

Aggressiivisesti käyttäytyvän lapsen kanssa keskustellessa aiheesta yhtenä menetelmänä voidaan käyttää mielikuvaharjoitusta omasta villipedostaan. Villipedolla tarkoitetaan aggression tunnetta ja lapsen on helpompi ymmärtää asia, kun se konkretisoituu villipetoon. Lapsen kanssa voidaan keskustella siitä, onko hänen villipetonsa kesy vai villi, ja miten omaa villipettoa voitaisiin kesyttää. On tärkeää todeta lapselle, että jokaisella ihmisellä on oma villipeto sekä lisäksi kertoa pedon olevan myös suoja ja turva hänelle (Cacciatore 2008, 172–174.)

Haastatteluissa kerrottiin erilaisista yksilön keinoista, joilla he voivat kasvattajina vaikuttaa aggressiiviseen käyttäytymiseen. Eräässä yksikössä oli käytössä kynttiläpiiri, johon osallistuu samanikäisiä lapsia noin 4-6 henkilöä.

Meillon viikonlopuksi sellanen kynttiläpiiri ollu jo kauan semmonen käytäntö että sytytetään kynttilä ja mietitään että mitenkä kenenkäki viikko on menny ja jos on tullu jotaki ikävää sen viikon aikana niin yritetään selevittää ne siinä ettei lapsi jää niitä sitte viikonlopuksi pähkäilemään päässänsä. Jos on ollu riitoja jonku kans niin haetaan ne osapuolet lopuksi siihen niin ne saa keskenänsä sopia. Ottaa vaan ne saman ikäset kyseiseenki kynttiläpiiriin, ihana jotenki ku ne niinku lähtee semmosee draamalliseenki juttuu, jos siinä on joku pöytäteatteri

tai tällöinen pohjalla, senhän voi soveltaa sitte tietynikäisille lapsille passeliksi. Siellä puhutaan paljon tunteista, myös niistä kielteisistä ja opetellaan kertomaan niistä asioista mitkä potuttaa ja mietitään et miks ne harmittaa ja voiko asialle teherä jotakin. (Haastateltava 10.)

Keinona kasvattaja näki lisäksi draamasadut, keskustelut, tunneleikit eli empatian opettelemisen, ja kehupiirin, jotka kaikki vähentävät aggressiivista käyttäytymistä ja voivat parantaa itsetuntoa. Lasten kanssa voidaan myös harjoitella vaihtoehtoisia toimintatapoja aggressiivisuudelle, opetella itsehillintää, palkita kehulla tai taralla, siedättää pelihäviölle tai esimerkiksi käyttää pienryhmätoimintaa. Eräässä yksikössä käytössä olivat picta-kuvat, joilla kerrotaan mitä saa ja mitä ei saa tehdä. Myös hyvästä käytöksestä palkitseminen mainittiin kahdessa haastattelussa, ja esimerkiksi tauluun saa hyvällä käytöksellä tarran ja viikon lopuksi saa pienen palkinnon. Yhtenä keinona nähtiin myös hymynaamat, joita kasvattaja kuljettaa kaulassaan ja joilla voidaan osoittaa lapselle, mikä on hyväksyttyä käytöstä.

Haastateltavat kertoivat erilaisia konkreettisia keinoja puuttua tilanteeseen. Eräs haastateltava kertoi, että joskus ainoa keino on vain pitää lasta kiinni ja odottaa, että tämä rauhoittuu. Anteeksipyyntö ja asian heti selvittäminen nähtiin hyvinä ja toimivina keinoina. Yksi haastateltava kertoi konkreettisesta tavasta, jonka hän oli havainnut toimivaksi:

Siis me ollaan ajateltu oikestaan niinku että ottaa sen siitä tilanteesta, yrittää se jotenki rauhoottaa ku siinä tilantees on ihan turha olla että näin ei saa tehdä vaan ottaa se lapsi syliin et rauhoottaa se lapsi ja sitte vasta sen jälkeken niinku keskustella siitä asiasta, että se on väärin. Kumminki koko ryhmän kans siitä vielä taas kerrata niitä sääntöjä. (Haastateltava 5.)

Haastateltava myös lisäsi, että lapselle tulee selvittää, että niin ei saa tehdä ja toiseen sattuu. Jos lapsi osaa lopettaa heti, hän saa jatkaa leikkiä, mutta jos ei, joutuu hän ulos leikistä. Sen jälkeen lapsen kanssa keskustellaan tilanteesta ja hän pääsee takaisin leikkiin, jos hän on rauhoittunut ja pyytänyt anteeksi henkilöltä, jota on satuttanut. Leikistä pois ottaminen heti ilman varoituksia on yksi toimiva keino. Myös toiseen leikkiin siirtäminen ja lapsen mielenkiinnon siirtäminen toisaalle toimii haastateltavien mukaan. Jos lapsi on esimerkiksi lyönyt toista jollakin lelulla, otetaan se pois. Keskustelu nähtiin hyvänä keinona, mikäli lapsi on sen ikäinen, että keskustelu onnistuu. Yksi kasvattaja toi esille, että lasta ei ole tarkoituksen-

mukaista jättää yksin, vaikka tämä olisikin toiminut väärin. Kaikissa yksiköissä merkittävänä keinona nähtiin kokonaan tilasta pois vieminen, mutta jäähyphenkki ja arestikäytäntö nähtiin kuitenkin vanhentuneina menetelminä, vaikka niitä edelleen joissain tilanteissa käytettiin.

Eräs kasvattaja kertoi, että oli vienyt kiroilevan lapsen pesemään vessaan suunsa vedellä ja koki sen erittäin toimivaksi keinoksi lopettaa ruma kielenkäyttö. Erään kasvattajan mukaan anteeksipyyntö ja muu selvittely ei ole aina tarkoituksenmukaista, sillä tilanne saattaa laueta itsestään ja lapsen voi myös esimerkiksi huijata tilanteesta pois. Hän myös lisää, ettei lapsi muista tilannetta, vaan ylipääseminen on yleensä hankalampaa kasvattajalle.

Seitsemän haastateltavaa kertoi keinoksi lapsen rauhoittamiseen sylihoidon, eli lasta pidetään sylissä niin kauan, että hän rauhoittuu. Kaikki haastateltavat olivat käyttäneet liikennevalomallia, mutta se ei enää ollut käytössä missään yksiköistä tällä hetkellä. Osa koki sen toimivana, osa ei. Neljä haastateltavista koki, että heillä oli keinoja puuttua aggressiiviseen käyttäytymiseen, eivätkä he tarvitse lisäkeinoja. Loput haastateltavista ovat kokeneet aiemmissa ryhmissään suurta tarvetta ja lisää konkreettisia keinoja puuttua aggressiiviseen käyttäytymiseen. Jäähyphenkki koettiin usein vanhentuneeksi käytännöksi, ja sen tilalle yksi yksikkö oli ottanut taukopallon, jolle lapsi menee rauhoittumaan ja jossa aikuinen on koko ajan lähellä. Kyseinen haastateltava kuitenkin sanoi, että yleensä riittää, että ottaa leikistä pois ja vie lapsen mielenkiinnon muualle, sillä lapsi ei muista tilannetta yleensä kovin pitkään. Hän näki tärkeänä myös sen, että käytöstä ei tule sallia. Hän sanoi, että jos kieltää lasta, niin pitää antaa vaihtoehtoja.

Keinoista huolimatta eräs kasvattaja kuvaili tuntevansa voimattomuuden tunnetta niissä tilanteissa, joissa lapsi käyttää toistuvaa ja voimakasta fyysistä aggressiivisuutta. Yksi kasvattaja kertoi miettivänsä kohtaamiaan tilanteita vielä kotonakin työpäivän jo päätyttyä. Toinen haastateltavista kuitenkin lisäsi, että menetelmien ohella tarvitaan muutakin, yksistään mikään menetelmä ei riitä.

7 YHTEENVETO JA JOHTOPÄÄTÖKSET

Tässä luvussa vastaamme tutkimuskysymyksiimme kokoamamme aineiston perusteella. Tutkimuskysymyksemme ovat: Ovatko kasvattajat joutuneet tilanteeseen, jossa lapsi käyttäytyy aggressiivisesti, ja jos ovat, niin millainen tilanne oli? Mistä lapsen aggressiivinen käyttäytyminen kasvattajien arvioimana johtuu? Millaisia keinoja kasvattajalla on puuttua aggressiivisesti käyttäytyvän lapsen käyttäytymiseen?

Ensimmäinen tutkimuskysymyksemme käsitteli sitä, ovatko kasvattajat joutuneet tilanteeseen, jossa lapsi käyttäytyy aggressiivisesti, ja jos ovat, niin millainen tilanne oli. Kaikki kymmenen haastateltavaa olivat joutuneet tilanteisiin, joissa lapsi käyttäytyi aggressiivisesti ja heillä oli runsaasti kokemuksia tällaisista tilanteista. He kuvailivat erilaisia konkreettisia tilanteita, joissa lapsi oli käyttäytynyt aggressiivisesti ja tilanteet vaihtelivat lievästä fyysisestä aggressiivisuudesta, kuten nipistelystä, aina voimakkaaseenkin, toistuvaan fyysiseen aggressiivisuuteen, kuten esimerkiksi lapsen saamiin raivokohtauksiin, joissa lapsi löi ja potki kaikkea, mihin vain osui. Lasten aggressiivinen käyttäytyminen kohdistui muihin lapsiin, kasvattajiin, esineisiin sekä joskus myös lapseen itseensä. Jokainen haastateltava toi esille, että lapsen ollessa todella aggressiivisesti käyttäytyvä, kohdistui aggressiivisuus näihin kaikkiin, ellei lasta estetty. Kasvattajien kohtaamien tilanteiden määrä vaihteli yksiköittäin, ja eräässä ryhmässä aggressiivista käyttäytymistä oli päivittäin, kun taas osa kertoi sen olevan viikoittaista ja osa taas kertoi, ettei aggressiivisesti käyttäytyviä lapsia ollut lainkaan juuri sillä hetkellä ryhmässä. Kymmenestä haastateltavasta kahdeksan kertoi työkokemuksensa perusteella, että jokaisessa ryhmässä on yleensä ainakin yksi vähintään lievästi aggressiivisesti käyttäytyvä lapsi, ja sitä kuvailtiin poikkeustilana, jos ryhmässä ei ollut lainkaan aggressiivisesti käyttäytyvää lasta. Johtopäätöksenä voimmekin todeta haastattelujen perusteella, että lasten aggressiivinen käyttäytyminen on monelle kasvattajalle arkipäivää.

Toinen tutkimuskysymyksemme käsitteli sitä, mistä lapsen aggressiivinen käyttäytyminen johtuu kasvattajien arvioimana. Syitä aggressiiviselle käyttäytymiselle löytyi monia, ja usein ei ollut yhtä selkeää tekijää, mistä käyttäytyminen johtui, vaan taustalla saattoivat vaikuttaa monet syyt. Syitä löytyi biologisista tekijöistä, psyyk-

kisistä tekijöistä ja diagnooseista sekä kasvuympäristöön liittyvistä tekijöistä. Kasvuympäristön tekijöinä vaikuttivat ympäröivä kulttuuri, vanhemmilta saatu hoiva ja huolenpito sekä päiväkotiin liittyvät tekijät, kuten ryhmäkoko. Syitä aggressiiviselle käyttäytymiselle löydettiin myös mediasta ja videopeleistä. Myös sukupuoli oli yhtenä selittäjänä aggressiiviselle käyttäytymiselle. Kasvattajat toivat haastatteluissa esille osittain nämä samat syyt, mitä teoriaosuudessa esittelimme. Kuten teoriaosuudessammekin kävi ilmi, ovat syyt moninaiset ja johtopäätöksemme on, että aggressiiviseen käyttäytymiseen voi vaikuttaa monien tekijöiden summa.

Kolmantena tutkimuskysymyksenämme oli se, millaisia keinoja kasvattajalla on puuttua aggressiivisesti käyttäytyvän lapsen käyttäytymiseen. Kaikilla kymmenellä haastateltavalla oli erinäisiä keinoja puuttua lapsen aggressiiviseen käyttäytymiseen. Haastatteluissa mainittiin menetelmiä, kuten liikennevalomalli, kirjallisuuden käyttö sekä erilaiset kehu- ja palkitsemismenetelmät kuten tarrat. Keinoja olivat myös jäähypenkki ja taukopallo, jotka perustuivat lapsen tilanteesta poistamiseen. Viisi haastateltavista koki menetelmistä olevan hyötyä, mutta he myös painottivat, että kaikki menetelmät eivät toimi kaikkien kanssa ja myös liialliset säännöt voivat lisätä aggressiivista käyttäytymistä. Keinoja oli myös yksikön käytössä, esimerkiksi erilaiset säännöt. Johtopäätöksenä voimmekin todeta, että kasvattajilla ei ollut käytössä monia eri menetelmiä. Suurin osa kasvattajista oli hyödyntänyt jossain vaiheessa työuraansa erilaisia menetelmiä, mutta koki suurimman osan näistä melko hyödyttömiksi erittäin aggressiivisesti käyttäytyvien lasten kanssa. Johtopäätöksemme on, että kaikilla kasvattajilla ei ole riittävästi keinoja ja osa koki, että käytössä olevat keinot eivät tuota tulosta suurimmalle osalle erittäin aggressiivisesti käyttäytyvistä lapsista. Tämän takia voidaan tehdä johtopäätös, että varhaiskasvatukseen suuntautuvien koulutusten tulisi sisällyttää opinto-ohjelmaan tietoa aiheesta, mistä toive ilmaistiin myös haastatteluissa.

8 POHDINTA

Opinnäytetyön aiheen valitseminen syntyi koulutuksemme sektoriopintojen myötä. Sektoriopinnot kuuluvat sosionomi (AMK) -opintoihin, ja niiden aikana on mahdollista syventyä yhteen valitsemansa sektorin aihepiiriin viidestä eri sektorista. Sektorimme olivat hyvin erilaiset, ja opinnäytetyössämme yhdistimme aiheet, jotka meitä kiinnostivat. Näin ollen aiheeksemme valikoituivat lapset, joiden kanssa työskennellessään kasvattajat joutuvat haasteellisiin tilanteisiin aggressiivisen käyttäytymisen takia. Opinnäytetyöprosessimme alkoi keväällä 2015 ja suunnitelma palautettiin syyskuussa 2015. Tämän jälkeen kirjoitimme teoriaosuutta ja helmikuussa 2016 toteutimme haastattelut ja jatkoimme aineiston analyysiin. Haastavimmaksi tutkimuksen teossa koimme analyysin tekemisen, sillä teemojen luominen keräämämme aineiston perusteella oli aluksi hankalaa.

Saimme mielestämme kattavat aineistot haastatteluiden pohjalta ja haastatteluissa tuli kattavasti eri asioita ilmi, ja eri koulutuksen omaavat kasvattajat toivat eri asioita ilmi. Tämän vuoksi oli hyvä, että haastateltavamme olivat koulutuksiltaan sekä toisen asteen käyneitä että korkeakoulutettuja. Haastateltavia oli mielestämme juuri sopiva määrä, ja aineistoa tuli riittävästi. Haastattelutilanteille oli varattu tarpeeksi aikaa, ja koemme, että ulkopuoliset tekijät eivät vaikuttaneet saamiimme tuloksiin. Jos nyt aloittaisimme opinnäytetyön uudelleen, käyttäisimme mahdollisesti fyysisen aggressiivisuuden tilalla käsitettä väkivalta, sillä haastatteluissamme aggressiivisuuden käsite korvattiin haastateltavien toimesta usein väkivallan käsitteellä, vaikka emme itse väkivallasta puhuneet. Ne toimivat siis ikään kuin synonyymeinä. Emme kuitenkaan valinneet väkivallan käsitettä opinnäytetyöhömmme, sillä koimme sen liian laajaksi ja myös negatiivisesti lasta leimaavaksi. Väkivalta ei mielestämme kuulu osaksi lapsen kehitystä, toisin kuin aggressiivisuus terveenä osana lapsen kasvua ja kehitystä.

Osa kasvattajista nosti haastatteluissa esiin tarpeen saada lisää konkreettisia keinoja puuttua lapsen aggressiiviseen käyttäytymiseen. Toisaalta osa kasvattajista ilmoitti ristiriitaisesti, että tarvetta jatkokoulutukselle ei juuri nyt ole, vaikka toivoivatkin saavansa opinnäytetyöstämme lisää konkreettisia keinoja ilmiön kohtaamiseen. Tutkimuksemme voi siis auttaa kasvattajia aggressiivisesti käyttäytyvän lap-

sen kohtaamisessa tuoden lisää keinoja ja menetelmiä heidän käyttöönsä. Tutkimuksen myötä opimme myös itse paljon tästä aiheesta, ja saimme itsekin uusia keinoja. Jatkotutkimuksena aiheesta voisi mielestämme olla esimerkiksi kulttuurin laaja-alainen vaikutus lapsen aggressiiviseen käyttäytymiseen, sillä tuloksia sen tiimoilta tuli paljon. Toinen tutkittava ilmiö voisi olla pitempiaikainen tutkimus lapsuudesta aina aikuisuuteen saakka, jossa tutkittaisiin lapsuuden aggressiivisen käyttäytymisen pysyvyyttä ja vaikutuksia myöhempään elämään. Uskomme saamiemme tulosten perusteella, että lasten fyysinen aggressiivisuus tulee yhä lisääntymään tai ainakin siitä tullaan varmasti puhumaan avoimemmin muun muassa mediassa. Pitkäaikaisesti varhaiskasvatuksen parissa työskennelleet haastateltavat toivat esille, että fyysinen aggressiivisuus on lisääntynyt, jonka syiksi nähtiin muun muassa kulttuuri: tv-ohjelmat, sosiaalinen media, monikulttuurisuuden luomat haasteet sekä kiireestä johtuva yhteisen ajan puute.

Mielestämme varhaiskasvatuksen parissa väkivallan ja fyysisen aggressiivisuuden suhteen tulee olla täysin nollatoleranssi, sillä lapsuudessa opitaan käytösmallit, jotka osin voivat vaikuttaa myös myöhemmällä iällä. Lapsuudessa käyttäytymiseen on mahdollisesti helpompi puuttua. Pidämme tärkeänä, että jokaiseen fyysisen aggressiivisuuden ja väkivallan tekoon puututaan, koska myös rikoslaki määrittelee nämä teot rangaistaviksi (L 19.12.1889/39, luku 21) ja teko on jo vastoin YK:n ihmisoikeuksien yleismaailmallisen julistuksen ensimmäistä, toista, kolmatta, viidettä ja kahdeksatta artiklaa (Universal declaration of human rights 2015). Lapsi ei tietenkään ole rikosoikeudellisessa vastuussa, mutta opittu käyttäytymisen kaava voi myöhemmällä iällä aiheuttaa aiheen tiimoilta ongelmia. Cacciatore (2008, 31) kertoo tutkimuksesta, jonka mukaan lapsena pahoinpitelyn uhriksi joutuminen aiheutti myöhemmällä iällä oireilua psyykkisesti, joka heijastui väkivaltana, ahdistuksen lisääntymisenä, masennuksena, itsehillintävaikeuksina, rikoksina ja muina sosiaalisina ongelmina. Pulkkinen (2002, 61) tuo esille Katja Kokon (Kokko & Pulkkinen 2000) esittämän ajatuksen aggressiivisuudesta sopeutumattomuuden kehänä tutkimustensa pohjalta. Tässä kehässä lapsen aggressiivisuus on suurena riskinä ja pohjana myöhemmälle ongelmakäyttäytymiselle, kuten koulupinnaukselle, huonolle koulumenestykselle, yleisesti motivaatio-ongelmille sekä jopa aikuisiässä työttömyydelle. Tutkimuksessa oli kuitenkin eroja aggressiivisesti käyttäyty-

vien lasten välillä riippuen kodin sosiaalisesta pääomasta ja lapsen vuorovaikutustaidoista.

Varhainen puuttuminen olisi tärkeää, sillä se loisi luonnollisesti säästöjä, ja psyykkiset ongelmat olisivat mahdollisesti pienempiä, kuin jos väkivaltaa on jatkunut pitkään. Varhaisella puuttumisella ja ennaltaehkäisevällä työllä ihmiset saataisiin kiinnittämään huomiota jo ennen fyysisen aggressiivisuuden teon tapahtumista omiin taipumuksiinsa ja omaan riskiinsä olla seuraava väkivallan tekijä. Näin apua voitaisiin hakea jo siinä vaiheessa, kun mitään korjaamatonta ei ole vielä edes tapahtunut. Myös yhteiskunnan yleinen ilmapiiri vaikuttaa paljon siihen, katsotaanko lasten aggressiivista käyttäytymistä vähätellen läpi sormien vai otetaanko siihen selkeästi kantaa ja ilmoitetaan, ettei sellaista tule suvaita. Myös Pulkkinen (2002, 60) korostaa, kuinka aggressiiviseen käyttäytymiseen tulisi puuttua varhaisessa vaiheessa pitkän ajan seuraukset minimoiden.

Mietimme koulutuksemme kannalta, miten voisimme sosionomeina (AMK) varhaiskasvatuksessa olla mukana lasten fyysisen aggressiivisen käyttäytymisen ennaltaehkäisyssä ja vähentämisessä. Sosionomilla on etunaan palveluohjaus ja erilaisten palvelujen tuntemus sekä kokonaisuuksien hallinta, perhetyö, verkostotyö ja asiakastyö. Sosionomi (AMK) näkee pelkän yksilön sijasta myös yhteisö- ja yhteiskuntatason. Sosionomi (AMK) pystyisi mahdollisesti auttamaan aggressiivisen käyttäytymisen kohteeksi joutunutta lasta, tekijää ja heidän koko perheitään sekä myös kasvattajia. Pystyisimme työssämme olemaan apuna myös vaikuttamistyössä ja yleisten asenteiden muokkaamisessa. Aggressiivisesti käyttäytyvien lasten kanssa työskentely voi olla henkisesti raskasta kasvattajalle, ja siksi onkin tärkeää, että hän on itse käsitellyt tunteensa ja asenteensa aggressiivisuutta ja väkivaltaa kohtaan, eikä anna mahdollisten negatiivisten tuntemusten vaikuttaa työhönsä.

LÄHTEET

- Airas, C. 2005. Lapsuuden normaali kehitys syntymästä taaperoiikään. Teoksessa: M. Brummer & H. Enckell (toim.) Lasten ja nuorten psykoterapia. Helsinki: WSOY. 11–28.
- Alasuutari, P. 2011. Laadullinen tutkimus 2.0. Tampere: Vastapaino.
- Bowlby, J. 1998. Attachment and Loss. Separation: Anxiety and Anger. London: Pimlico. 2.p.
- Brummer, K. 2005a. Lapsuuden normaali kehitys leikki-ikästä nuoruuteen. Teoksessa: M. Brummer & H. Enckell (toim.) Lasten ja nuorten psykoterapia. Helsinki: WSOY. 29–43.
- Brummer, K. 2005b. Fobiat ja pakko-oireet. Teoksessa: M. Brummer & H. Enckell (toim.) Lasten ja nuorten psykoterapia. Helsinki: WSOY. 185–197.
- Brummer, M. 2005c. Aggressiiviset ja käytöshäiriöiset lapset ja nuoret. . Teoksessa: M. Brummer & H. Enckell (toim.) Lasten ja nuorten psykoterapia. Helsinki: WSOY. 198–206.
- Cacciatore, R. 2007. Aggression portaat: opetusmateriaali kouluille. Vammala: Opetushallitus.
- Cacciatore, R. 2009. Kapinakirja: aggressiokasvattajan käsikirja – koululaisesta aikuiseksi. V. Hurme & M. Lehtikangas (toim.) Helsinki: Väestöliitto.
- Cacciatore, R. 2008. Kiukkukirja: Aggressiokasvattajan käsikirja- vauvasta kouluikään. V. Hurme (toim.) Helsinki: Väestöliitto.
- Flick, U. 2007. Editorial introduction. Teoksessa: T. Rapley. Doing conversation, discourse and document analysis, ix–xiii. London: SAGE publications Ltd.
- Greene, R. W. 2006. Tulistuva lapsi: uusi lähestymistapa helposti turhautuvien ja joustamattomien lasten ymmärtämiseen ja kasvattamiseen. Suomentaja Eija Tervonen. Keuruu: Otava.
- Hautanen, T. 2010. Väkivalta ja huoltoriidat. Tampereen yliopisto. Sosiaalitutkimuksen laitos. Väitöskirja. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2009. Tutki ja kirjoita. 15. uud. p. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Kahila, M. 4.9.2014. Väkivaltatilanteet yleistyvät päiväkodeissa – hoitajat harjoittelevat raivoavien lasten taltuttamista. [Verkkosivu]. Yle. [Viitattu 22.2.2016].
Saataavana:
http://yle.fi/uutiset/vakivaltatilanteet_yleistyvat_paivakodeissa_hoitajat_harjoittelevat_raivoavien_lasten_taltuttamista/7447944

- Kalliala, M. 2012. Lapsuus hoidossa?: Aikuisten päätökset ja lasten kokemukset päivähoitossa. Helsinki: Gaudeamus.
- Kaltiala-Heino, R. 2013a. Aggressio lapsuudessa ja nuoruudessa. Teoksessa: P. Nurmi (toim.) Lapsen ja nuoren viha. Jyväskylä: PS-kustannus, 47–70.
- Kaltiala-Heino, R. 2013b. Väkivaltakäyttäytyminen. Teoksessa: P. Nurmi (toim.) Lapsen ja nuoren viha. Jyväskylä: PS-kustannus, 71–108.
- Kampman, J. 2004. Societalization of childhood: new opportunities? new demands? Teoksessa: H. Brembeck & B. Johansson & J. Kampman (toim.) Beyond the competent child. Exploring contemporary childhoods in the Nordic welfare societies. Roskilde: Roskilde University Press. 127–152.
- Karjalainen, A. 2010. “Kuinka voit naisena kuvitella ohjaavasi poikien keskusteluryhmiä?": Onko kasvattajan sukupuoli dialogin este vai mahdollisuus? Teoksessa: T. Purjo & E. Gjerstad (toim.) Sukupuoli ja väkivalta. Tampere: Non Fighting Generation ry, 31–41.
- Karlsson, M. 8.8.2012. Päiväkoti pienentää syrjäytymisriskiä. [Verkkolehtiartikkeli]. Sosiaali- ja terveystieteiden aikakauslehti Tesso. [Viitattu 1.3.2016]. Saatavana: <http://tesso.fi/content/p%C3%A4iv%C3%A4koti-pienent%C3%A4%C3%A4-syrj%C3%A4ytymisriski%C3%A4>
- Keltikangas-Järvinen, L. 1994. Aggressiivinen lapsi: miten ohjata lapsen persoonallisuuden kehitystä. 4.p. Helsinki: Otava.
- Keltikangas-Järvinen, L. 2010. Sosiaalisuus ja sosiaaliset taidot. Helsinki: WSOY.
- Keltikangas-Järvinen, L. 2012. Pienen lapsen sosiaalisuus. Helsinki: WSOY
- Krug, E. G., Dahlberg, L. L., Mercy, J. A., Zwi, A. B. & Lozano, R. (toim.) 2005. Väkivalta ja terveys maailmassa. Suomentaja Eila Salomaa. Geneve: World Health Organization. Raportti, WHO.
- Kuula, A. 2006. Tutkimusetiikka: aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys. Jyväskylä: Vastapaino.
- L 19.12.1889/39. Rikoslaki.
- L 580/2015. Laki lasten päivähoitosta annetun lain muuttamisesta.
- Lauerma, H. 14.5.2014. Syrjäytyminen, päihteet ja perheväkivalta. [Diaesitys]. [Viitattu 26.1.2016]. Saatavana: <http://slideplayer.biz/slide/1879396/>
- Lindroos, M. 2010. Nainen ja väkivalta. Teoksessa: T. Purjo & E. Gjerstad (toim.) Sukupuoli ja väkivalta. Tampere: Non Fighting Generation, 180–197.
- Mackonochie, A. 2006. Uhmaikä: leikki-ikäisen ongelmallinen käyttäytyminen. Suomentaja Kaisa Cullen. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Perhemediat Oy.

- Myllärniemi, J. 2006. Narsismi: vamma ja voimavara. 2. p. Helsinki: Kirjapaja Oy.
- Mäkinen, O. 2006. Tutkimusetiikan ABC. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Nieminen, M. 15.12.2015. Eduskunta hyväksyi lasten päivähoito-oikeuden rajoituksen – kunnat saavat itse päättää lasten oikeudesta hoitoon. [Verkkolehtiartikkeli]. Helsingin Sanomat. [Viitattu 3.4.2016]. Saatavana: <http://www.hs.fi/politiikka/a1450150791454>
- Novick, J. & Novick, K.K. 2002. Une Theorie developemental du sadomasochisme. *Revue Francaise de Psychoanalyse* 66, 1133–1155.
- Nurmi, P. 2013. Lupa tunteisiin. Teoksessa: P. Nurmi (toim.) Lapsen ja nuoren viha. Jyväskylä: PS-kustannus, 15–28.
- Nurmi, P. & Schulman, M. 2013a. Aikuinen lapsen vihan peilinä. Teoksessa: P. Nurmi (toim.) Lapsen ja nuoren viha. Jyväskylä: PS-kustannus, 29–46.
- Nurmi, P. & Schulman, M. 2013b. Trauman synnyttämä viha. . Teoksessa: P. Nurmi (toim.) Lapsen ja nuoren viha. Jyväskylä: PS-kustannus, 163–170.
- Paavilainen, E. & Pösö, T. 2003. Lasten kokema perheväkivalta käsitteinä ja ilmiönä. Teoksessa: A. Stormi & I. Lukkarinen (toim.) Lapset, perhe ja väkivalta-työ. Porvoo: WSOY, 13–42.
- Pulkkinen, L. 1987. Offensive and defensive aggression in humans: a longitudinal perspective. *Aggressive behaviour* 13, 197–212.
- Pulkkinen, L. 1996. Proactive and reactive aggression in early adolescence as precursors to anti- and prosocial behaviour in young adults. *Aggressive behaviour* 22, 241–257.
- Pulkkinen, L. 2002. Mukavaa yhdessä: sosiaalinen alkupääoma ja lapsen sosiaalinen kehitys. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Puolimatka, T. 1999. Kasvatuksen mahdollisuudet ja rajat. Helsinki: Kirjayhtymä.
- Purjo, T. 2010. Kriittisiä ajatuksia sukupuoleen ja väkivaltaan liittyvistä yleistyksistä. Teoksessa: T. Purjo & E. Gjerstad (toim.) Sukupuoli ja väkivalta. Tampere: Non Fighting Generation, 9–17.
- Rasinairo, M. 2008. Eetu vai Emma – eläytymismenetelmätutkimus opettajien suhtautumisesta tyttöihin ja poikiin. Tampereen yliopisto. Kasvatustieteiden tiedekunta, opettajankoulutuslaitos. Pro gradu -tutkielma. Julkaisematon.
- Repo, L. 2013. Pienet lapset ja kiusaamisen ehkäisy. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Ruusuvuori, J., Nikander, P. & Hyvärinen, M. 2010. Haastattelun analyysin vaiheet. Teoksessa: J. Ruusuvuori, P. Nikander & M. Hyvärinen (toim.) Haastattelun analyysi. Tampere: Vastapaino.

- Ruusuvuori, J. & Tiittula, L. 2005. Johdanto. Teoksessa: J. Ruusuvuori & L. Tiittula (toim.) Haastattelu: tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus. Tampere: Vastapaino, 9–21.
- Röning, T. 2013. Aikuinen mallina ja vihan hallinnan opettajana. Teoksessa: P. Nurmi (toim.) Lapsen ja nuoren viha. Jyväskylä: PS-kustannus, 149–162.
- Saarniaho, R. 2006. Minuus ja identiteetti. [Verkkosivu]. Otavan opisto. [Viitattu 1.3.2016]. Saatavana: http://opinnot.internetix.fi/fi/muikku2materiaalit/lukio/ps/ps5/2.0_persoonallisuuden_maarittely_ja_selittaminen/2.5_minuus_ja_identiteetti?C:D=ifBS.gZ6r&m:selres=ifBS.gZ6r
- Schulman, M. & Nurmi, P. 2013. Lapsen vihaan reagoiminen. Teoksessa: P. Nurmi (toim.) Lapsen ja nuoren viha. Jyväskylä: PS-kustannus, 133–148.
- Schulman, M. 2013. Lapsi terapiasuhteessa. Teoksessa: P. Nurmi (toim.) Lapsen ja nuoren viha. Jyväskylä: PS-kustannus. 171–191.
- Sinkkonen, J. 1995. Lapsen kanssa: hyvinä ja pahoina päivinä. Juva: WSOY.
- Sinkkonen, J. 2001. Lapsen puolesta. Helsinki: WSOY.
- Sinkkonen, J. 2008. Mitä lapsi tarvitsee hyvään kasvuun. Helsinki: WSOY.
- Sinkkonen, J. 2010. Poikien ja tyttöjen aggressioista. Teoksessa: T. Purjo & E. Gjerstad (toim.) Sukupuoli ja väkivalta. Tampere: Non Fighting Generation, 50–62.
- Sternberg, C. & Champos, J. 1990. The development of anger expressions in infancy. Teoksessa: N. Stein, T. Trabasso & B. Leventhal (toim.) Psychological and biological approaches to emotion. 247–282. Hillsdale, NJ.: Lawrence Erlbaum.
- Sydänmaanlakka, O. 2013. Tarvitsemme myös pahan olon paikkoja. Teoksessa: P. Nurmi (toim.) Lapsen ja nuoren viha. Jyväskylä: PS-kustannus, 221- 244.
- Symington, N. 1993. Narcissism: a new theory. London: Karnac books.
- Särkkä, H. 18.3.2015. Syynä päiväkotia vai koti: mistä lapsen aggressiivinen käytös johtuu? [Verkkosivu]. Iltasanomat. [Viitattu 22.2.2016]. Saatavana: <http://www.iltasanomat.fi/perhe/art-2000000895334.html>
- Taskinen, S. 1993. Miten auttaa lasta: lapsen fyysisen ja seksuaalisen pahoinpiteilyn tutkimus ja hoito. 2. p. Helsinki: Lastensuojelun keskusliiton julkaisu 89.
- Tikkanen, J. 30.3.2013. Kuntien työntekijät kärsivät väkivallasta. [Verkkosivu]. Helsingin Sanomat. [Viitattu 22.2.2016]. Saatavana: <http://www.hs.fi/kaupunki/a1364541439531>

Tuomi, J. & Sarajarvi, A. 2002. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Universal declaration of human rights. 2015. United Nations human rights. [Verkkosivusto]. Office of the high commissioner for human rights. [Viitattu 25.1.2016]. Saatavana: <http://www.ohchr.org/EN/UDHR/Pages/Language.aspx?LangID=fin>

Villa, J. 2013. Hengellinen väkivalta. Helsinki: Kirjapaja.

Wolfe, D. A. 2007. Acting out: understanding and reducing aggressive behaviour in children and youth. Toronto: CAMH centre for addiction and mental health.

LIITTEET

Liite 1. Tutkimuslupa

Liite 2. Saatekirje ja haastattelukysymykset

LIITE 1. Tutkimuslupa

Viranhaltijan päätös

Varhaiskasvatusjohtaja

36 §

3.11.2015

Asia	<p>Tutkimuslupa / Annika Holappa ja Marjut Kakkuri</p> <p>Sosionomiopiskelijat Annika Holappa ja Marjut Kakkuri ovat jättäneet opinnäytetyön lupa-anomuksen 19.10.2015. Opinnäytetyön aihe käsittelee aggressiivisesti ja väkivaltaisesti käyttäytyvää lasta päivähoitossa. Opinnäytetyön tavoitteena on selvittää, näkyykö lapsen aggressiivinen ja väkivaltainen käyttäytyminen työntekijöiden arjessa ja millaisia keinoja heillä on puuttua tilanteeseen.</p> <p>Tutkimuksessa haastatellaan noin 10 työntekijää päivähoiton eri toimintamuodoista. Opinnäytetyön ohjaajana toimii Minna Zehner.</p>
Päätös	<p>Myönnetään tutkimuslupa. Tutkimuksessa syntyneen aineiston käsittelyssä tulee noudattaa salassapitosäännöksiä ja tutkimustyön eettisiä periaatteita.</p>

Päiväys ja allekirjoitus 3.11.2015

Täytäntöönpano Annika Holappa ja Marjut Kakkuri

Oikaisuvaatimusohjeet

Oikaisuvaatimus oikeus	Päätökseen tyytymätön voi tehdä kirjallisen oikaisuvaatimuksen. Oikaisuvaatimuksen saa tehdä se, johon päätös on kohdistettu tai jonka oikeuteen, velvollisuuteen tai etuun päätös välittömästi vaikuttaa (asianosainen) sekä kunnan jäsen.
Oikaisuvaatimusviranomaisen	Viranomaisen, jolle oikaisuvaatimus tehdään, osoite ja postiosoite
Oikaisuvaatimusaika ja sen alkaminen	Oikaisuvaatimus on tehtävä 14 päivän kuluessa päätöksen tiedoksisaannista. Kunnan jäsenen katsotaan saaneen päätöksestä tiedon kun pöytäkirja on asetettu yleisesti nähtäväksi. Asianosaisen katsotaan saaneen päätöksestä tiedon, jollei muuta näytetä, seitsemän päivän kuluttua kirjeen lähettämisestä, saantitiedustuksen osoittamana aikana tai erilliseen tiedoksisaantitiedustukseen merkitynä aikana.
Oikaisuvaatimuksen sisältö ja toimittaminen	Oikaisuvaatimuksesta on käytävä ilmi vaatimus perusteineen ja se on tekijän allekirjoitettava. Oikaisuvaatimus on toimittettava oikaisuvaatimusviranomaiselle ennen oikaisuvaatimusajan päättymistä.
Lisätietoja	

LIITE 2. Saatekirje ja haastattelukysymykset

Saatekirje

15.2.2016

Arvoisa varhaiskasvattaja,

Olemme Annika Holappa ja Marjut Kakkuri Seinäjoen ammattikorkeakoulusta. Opiskelemme viimeistä vuotta Sosionomi (AMK) – koulutusohjelmassa. Opinnäytetyömme käsittelee lasten aggressiivista käyttäytymistä osana varhaiskasvatusta päivähoidon eri yksiköissä. Aggressiivisuuden käsitteellä keskitymme fyysisesti aggressiiviseen käytökseen, kuten esimerkiksi potkimiseen ja lyömiseen. Omakohtaisia kokemuksia voi haastattelussa kertoa sekä lasten välisestä että kasvattajiin kohdistuneesta aggressiivisesta käytöksestä.

Olemme saaneet opinnäytetyöhömmme tutkimusluvan marraskuussa 2015. Tavoitteenamme on tutkia sitä, ovatko kasvattajat haastattelukaupungissamme joutuneet tilanteeseen, jossa lapsi käyttäytyy aggressiivisesti sekä sitä, millaisena tilanne näyttäytyi. Selvitämme myös syitä lapsen aggressiiviselle käytökselle ja sitä, millaisia keinoja kasvattajilla on tällaisiin tilanteisiin puuttua.

Teoriaosuutemme käsittelee aggressiivista käyttäytymistä osana lapsen normaalia kehitystä, sekä sitä, kun se muuttuu ongelmalliseksi käytökseksi päivähoidossa. Päivähoidon vaikutusten lisäksi teoriaosuudessamme olemme kertoneet sukupuolittuneesta aggressiivisuudesta sekä syistä. Lisäksi teoriassamme on keinoja puuttua aggressiivisuuden kohtaamiseen. Opinnäytetyömme teorian tueksi haluamme kuulla teidän, lasten kanssa päivittäin työskentelevien kasvattajien, kokemuksia ja mielipiteitä tästä ilmiöstä. Tutkimuksemme haastatteluihin osallistuu eri koulutuksen omaavaa kasvatushenkilöstöä, kuten lastentarhanopettajia, lastenohjaajia, lähihoitajia, perhepäivähoitajia sekä vastaavan koulutuksen omaavia henkilöitä.

Haastattelumme ovat teemahaastatteluja. Haastattelut ovat vaihtelevasti joko yksilö- tai parihaastatteluja. Voitte tuoda haastattelussa ilmi myös esimerkiksi muiden työyhteisön jäsenien kokemuksia asiasta. Haastateltavat ovat tutkimuksessamme anonyymeja, eikä haastattelupaikkaa tai kaupunkia kerrota opinnäytetyössämme.

Kiitos osallistumisesta!

Annika Holappa

Marjut Kakkuri

Haastattelukysymykset

1. Taustatiedot
  - Ammattinimeke
  - Työskentelyaika lasten parissa

2. Aggressiivisuuden määritelmä
  - Mitä ajattelet aggressiivisuuden käsitteen ja aggressiivisen käytöksen tarkoittavan?

3. Aggressiivisuus osana kasvua
  - Millaisen aggressiivisen käytöksen koet olevan kehitykseen kuuluvaa? (aggressiivinen käytös ei ole vielä ongelmallista, eli se ei vaadi puuttumista)
  - Mihin mielestäsi pitää kasvattajana puuttua?

4. Omat kokemukset
  - Onko sinulla tai työkavereillasi kokemuksia kohtaamisesta aggressiivisesti käyttäytyvän lapsen kanssa?
  - Mistä arvelet lapsen aggressiivisen käytöksen johtuvan?

5. Keinot puuttua
  - Onko yksikössänne käytössä keinoja ennaltaehkäistä aggressiivista käytöstä? (esimerkiksi säännöt)
  - Onko työpaikalla ohjeistusta, miten toimia tilanteissa, joissa lapsi käyttäytyy aggressiivisesti?
  - Onko koulutuksesi antanut sinulle mielestäsi keinoja puuttua aggressiivisesti käyttäytyvän lapsen toimintaan?
  - Koetko, että tarvitsisit ilmiön kohtaamiseen jatkokoulutusta?